

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Laura Kohonen

Luovat työtavat lasten kitaransoiton alkeisopetuksessa

Kohti kitaraa -oppimateriaalin tekoprosessin kuvaus

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikki, Ylempi AMK

Musiikin tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

28.5.2019

Tekijä Otsikko	Laura Kohonen Luovat työtavat lasten kitaransoiton alkeisopetuksessa – Kohti kitaraa -oppimateriaalin tekoprosessin kuvaus
Sivumäärä Aika	59 sivua + 1 liite ja erillinen oppimateriaali: Kohti kitaraa – alkeissoiton oppikirja lapsille ja lasten kanssa työskenteleville
Tutkinto	Musiikki, Ylempi AMK
Tutkinto-ohjelma	Musiikin tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Musiikkipedagogi, Ylempi AMK
Ohjaaja	FT Helena Tuomela
<p>Tässä opinnäytetyössäni tutkin millaisia erilaisia luovia työtapoja voidaan käyttää 5–7-vuotiaiden lasten kitaransoitonopetuksessa, millaista oppimateriaalia voidaan luoda alkeiskitaransoiton opetukseen ja miten näiden ajatusten pohjalta tekemäni Kohti kitaraa -oppimateriaali toimii käytännössä. Esittelen varhaisiän musiikkikasvatuksen työtapoja 5–7 -vuotiaiden näkökulmasta ja peilaten niitä opetushallituksen taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän tavoitteisiin. Kuvailen oman oppimateriaalini tekoprosessia, sisältöä ja käytännön palautteita. Tutkimusasetelma työssäni on laadullinen ja sisältää havainnointia, itsereflektointia ja haastattelua.</p> <p>Opinnäytetyöni tuotoksena syntyi oppimateriaalia alkeiskitaransoiton ryhmä- sekä yksityisopetusta varten. Sävelsin ja sanoitin pikkukitaristeille sopivia lauluja sekä avasin erilaisia työtapoja, joita kunkin laulun parissa voidaan käyttää. Lauluihin liittyy myös kuvia sekä tehtäviä lapsille. Tämä materiaali julkaistaan kirjana lapsille, heidän vanhemmilleen ja opettajille nimellä ”Kohti kitaraa – alkeissoiton oppikirja lapsille ja lasten kanssa työskenteleville”. Kerron tässä työssä oppimateriaalin sisältöön vaikuttaneista valinnoistani sekä havainnoiden ja haastatellen saamastani palautteesta lapsilta ja muilta opettajilta. Opinnäytetyö sisälsi oppimateriaalin testaamista käytännön työssä 10 kitaramuskariryhmäni kanssa Pop & Jazz Konservatoriolla Helsingissä lukuvuonna 2018-2019. Esittelin materiaalia myös muille opettajille ja sain heiltä palautetta, josta myös kerron tässä opinnäytetyössä.</p> <p>Tämän opinnäytetyön johtopäätöksenä voidaan todeta, että tämän tyyppiselle suomenkieliselle oppimateriaalille on tarvetta ja Kohti kitaraa-kirjaa varten tekemäni materiaali otetaan selvästi innolla vastaan. Erilaiset luovat työtavat ja tehtävät oppimateriaalissa lisäsivät oppilaiden keskittymistä ja motivaatiota soittamiseen. Kirjan kuvat koettiin hyvin innostavina. Opettajien palautteen myötä voidaan todeta materiaalin avanneen myös heille uusia tapoja ja näkökulmia lasten kanssa musisoimiseen ja antaneen lisäideoita omaan opetustyöhön.</p>	
Avainsanat	musiikkileikkikoulu, lastenmusiikki, kitara, luovuus, työtavat, oppimateriaali

Author Title	Laura Kohonen <i>Towards the Guitar - Creative Methods in Teaching Guitar for Children</i>
Number of Pages Date	59 pages + 1 appendice + learning material: <i>Towards the Guitar – Beginners' Guitar School for Children and Adults Working</i>
Degree	Master of Music
Degree Programme	Music
Specialisation option	Music Pedagogy
Instructor	Helena Tuomela, PhD
<p>In my final project, I examine what kind of creative working methods can be used when teaching the guitar to children aged 5-7, what kind of learning material can be created for beginners' guitar lessons and how the learning material I created for the guitar school <i>Towards the Guitar</i> works in real life. I present the methods of early childhood education for 5–7-year-olds and discuss them in reference to the objectives of the Advanced Syllabus of the National Core Curriculum for Music and introduce a selection of beginner's learning materials for music playschool and guitar playing. The main part of my project report describes the process of creating new learning material for children who are starting to play the guitar and reflect on the process.</p> <p>The concrete outcome of my final project is a new guitar school for children. I composed and wrote lyrics for new children's songs and made illustrations for them. For each song, there is 1) sheet music for those who know how to read music, 2) a page with instructions for children, 3) an ideas page for how to work on a piece and 4) a page with tasks related to the theme of the song, for example, coloring pictures.</p> <p>The guitar school can be used with groups and individual students. It will be published as a book for children, their parents and music teachers book with the full title <i>Towards the Guitar – Beginners' Guitar School for Children and Adults Working with Children</i>. In this report, I discuss the choices I made during the creative process. I tested the material with 10 guitar groups at the music playschool of the Helsinki Pop & Jazz Conservatory and I also presented guitar school for other music teachers. I edited the material according to the feedback from children and teachers. The methods that I used were reflection, interviewing and observation.</p> <p>After analysing the final results, I can draw the conclusions from the survey that this kind of learning material for children is necessary and my guitar school <i>Towards the Guitar</i> is highly anticipated. The trial showed that my material improves children's concentration and motivation for playing. The children found the pictures of the book inspiring and motivating. After summarizing the teachers' feedback, it can be said that my guitar school introduces new approaches, ideas and methods to make music with children.</p>	
Keywords	Early childhood music education, music playschool, children's music, guitar pedagogy, creative methods, learning material

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	LÄHTÖKOHDAT TUTKIMUSTYÖLLE	3
3	VARHAISIÄN MUSIIKKIKASVATUKSEN TYÖTAVAT	5
3.1	LUOVA TOIMINTA	6
3.2	LAULAMINEN JA SOITTAMINEN	10
3.3	KUUNTELEMINEN JA MUSIIKKILIIKUNTA	12
3.4	IMPROVISOIMINEN JA SÄVELTÄMINEN LASTEN KANSSA	15
3.5	TAIDEINTEGRAATIO	20
4	KATSAUS OLEMASSA OLEVIIN SOITTO-OPPIMATERIAALEIHIN	23
4.1	KITARANSOITON ALKEISOPPIMATERIAALEIHIN TUTUSTUMINEN	23
4.2	MUIDEN MUSKARISOITTIMIEN ALKEISOPPIMATERIAALEIHIN TUTUSTUMINEN	27
5	OPPIMATERIAALIN TEKEMINEN	29
5.1	LÄHTÖKOHDAT TEKEMISELLE	29
5.2	MATERIAALIN TEKOPROSESSIN KUVAUS	31
5.3	MATERIAALIN SISÄLTÖ	32
5.3.1	<i>Laulujen aiheet ja laululyriikat</i>	32
5.3.2	<i>Laulujen säveltäminen</i>	33
5.3.3	<i>Kitaran soittotekniset asiat</i>	36
5.3.4	<i>Notaatio ja muut musiikin merkitsemistavat</i>	38
5.3.5	<i>Tehtävät lapsille</i>	40
5.3.6	<i>Ohjeet erilaisten työtapojen hyödyntämiseen aikuisille</i>	41
5.4	KUVAT JA KIRJAN ULKOASU	42
6	OPETUSMATERIAALIN ARVIOINTI JA PALAUTTEET	47
6.1	MATERIAALIN KÄYTTÄMINEN LASTEN KANSSA	47
6.2	MUIDEN OPETTAJIEN HUOMIOITA OPPIMATERIAALISTA	50
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	53
8	POHDINTA	55
	LÄHTEET	57
	Liitteet	
	Liite 1. Esimerkkisivu Kohti kitaraa -oppimateriaalista	

1 Johdanto

Opinnäytetyöni on pitkä prosessi, joka on lähtenyt liikkeelle tarpeesta saada käytännön työhön soveltuvaa oppimateriaalia. Pienten lasten ryhmämateriaaliin soveltuvaa suomenkielistä alkeisopetusaineistoa on ollut rajallisesti saatavissa ja erilaiset kitaran oppimateriaalit etenevät oppilailleni liian nopeasti. Samalla ajatuksenani on helpottaa jatkossa omaa opetuksen suunnittelua sekä helpottaa lasten ja heidän vanhempiensa soitonopiskelun aloitusta.

Olen saanut koulutukseni musiikkipedagogiksi aiemmin Metropolia Ammattikorkeakoulussa ja erikoistumisalanani oli varhaisiän musiikkikasvatus ja taiteen soveltava käyttö. Sen jälkeen olen kouluttautunut Eino Roiha -instituutissa laaja-alaiseksi musiikkiterapeutiksi. Olen tätä opinnäytetyötä tehdessäni tahtonut hyödyntää eri yhteyksissä oppimiani asioita katsoa maailmaan luovasti eri näkökulmista ja liittää niitä osaksi kitaransoiton alkeisopetusta. Työskentelyni pohjaa näissä koulutuksissani saamiin tietoihin ja taitoihin sekä käytännön kokemukseeni.

Erityisesti minua kiinnosti, millaisia erilaisia luovia työtapoja voidaan käyttää 5–7 -vuotiaiden lasten kitaransoitonopetuksessa, millaista oppimateriaalia luoda alkeiskitaransoitonopetukseen ja miten tekemäni oppimateriaali toimii käytännössä.

Esittelen tässä työssä ensin varhaisiän musiikkikasvatuksen työtapoja Opetushallituksen taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän tavoitteisiin peilaten. Avaan samalla omia kokemuksiani, havaintojani ja ajatuksiani liittyen erilaisiin työtapoihin, jotka ovat vaikuttaneet tekemääni oppimateriaalin Kohti kitaraa noin 5–7 -vuotiaiden lasten kitaransoiton alkeisopetukseen.

Opinnäytetyöni suurin osuus oli oppimateriaalin valmistaminen lapsille, heitä opettaville opettajille ja lasten vanhemmille. Esittelen oppimateriaalin tekoon liittyviä asioita, joita olen pohtinut materiaalin teko- ja testausvaiheessa sekä pohdintojani muihin alkeisopetuksessa käytettäviin oppimateriaaleihin tutustuessani. Kuvailen myös oppimateriaalini testikäytössä nousseita asioita ja miten ne ovat vaikuttaneet lopputyöhön. Olen testannut materiaalia käytännössä Pop & Jazz Konservatorion kymmenen kitaramuskariryhmäni kanssa lukuvuonna 2018-2019. Kerron myös muilta opettajilta saamastani palautteesta.

Toivon, että oppimateriaalistani on mahdollisimman paljon hyötyä kitaransoiton opettajille, jotka opettavat pieniä oppilaita erilaisissa ryhmissä, mutta myös yksilöopetuksessa. Samalla tahdon laajentaa kitarankäytön mahdollisuuksia musiikkileikkikoulun soittimena ja rohkaista varhaisiän musiikinopettajia käyttämään itse ja opettamaan lapsille kitaraa tunneilla.

2 Lähtökohdat tutkimustyölle

Opinnäytetyöni tutkimusasetelma on laadullinen. Tarkoitukseni on luoda omaa oppimateriaalia lapsille alkeiskitaransoiton opetukseen hyödyntäen erilaisia luovia työtapoja. Kuvailen tässä työssä materiaalin tekoon liittyviä valintojani ja perustelen niitä varhaisiän musiikkikasvatuksen työtapojen kautta sekä peilaten omiin kokemuksiini opettajan työssä.

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähtökohtana ovat kysymykset ja tulkinnat, joita tutkitaan kulloinkin valitusta näkökulmasta ja sillä ymmärryksellä, mikä tutkijalla on (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 151). Tutkimukseen vaikuttavat tutkijan arvot ja sen pyrkimyksenä on yleisesti löytää tai paljastaa tosiasioita ennemmin kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä totuudesta (Hirsjärvi ym. 1997, 152).

Laadulliselle tutkimukselle tyypillisiä piirteitä on se, että tutkimuksen aineistoa kerätään todellisissa tilanteissa ja tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankkimista. Tutkija luottaa tutkimuksessa omiin havaintoihinsa. Aineiston keruumenetelmissä suositaan tapoja, joilla tutkittavien ajatukset ja mielipiteet saataisiin mahdollisimman todellisia esille. Kohderyhmät laadullisiin tutkimuksiin valitaan tarkoituksen mukaisesti. Alkuperäinen tutkimussuunnitelma usein muotoutuu tutkimuksen edetessä ja sitä voidaan muuttaa tarvittaessa. Tapausesimerkkien kautta saatuja tapauksia tulkitaan ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan myös sen vaatimalla tavalla. (Hirsjärvi ym. 1997, 155.)

Aineistonkeruumenetelminä käytin havainnointia opetustilanteissa, kirjallisuuteen tutustumista ja videointia omien muistiinpanojeni lisäksi. Oleellista on huomioida, että olin itse tutkijana mukana opetustilanteissa opettamassa. Tutkimus on sisältänyt paljon omien oppimiskäsitysten ja arvojen pohtimista.

Tekemäni oppimateriaalin testiryhminä ovat toimineet Helsingin Pop & Jazz Konservatorion 10 kitaramuskariryhmääni lukuvuonna 2018-2019. Ryhmissä lapsia oli noin 4 per ryhmä ja he olivat iältään 5–7 -vuotiaita. Käytin materiaalia sekä alkeiskitaramuskariryhmillä että jo vuoden soittaneiden lasten jatkokitaramuskariryhmillä soveltuvien osien. 10 kitaramuskariryhmän ikäjakauma oli seuraava: 5-vuotiaiden alkeisryhmiä oli neljä ryhmää, 6-vuotiaiden alkeisryhmiä oli kaksi ja 6–7 -vuotiaiden jatkoryhmiä oli neljä ryhmää.

Tutkimuskysymyksinäni ovat:

1. Millaisia erilaisia luovia työtapoja voidaan käyttää 5–7 –vuotiaiden lasten kitaransoitonopetuksessa?
2. Millaista oppimateriaalia luoda alkeiskitaransoitonopetukseen?
3. Miten tekemäni oppimateriaali toimii käytännössä?

Tutkimuskysymykset muotoutuivat laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti prosessin edetessä.

3 Varhaisiän musiikkikasvatuksen työtavat

Esittelen tässä musiikin työtapoja lasten kanssa työskenneltäessä sen verran kuin katson sen olevan tarpeellista uuden oppimateriaalin käyttämisen näkökulmasta ja nostan esille asioita, jotka koen erityisen tärkeiksi. Toivon uuden oppimateriaalin olevan Opetushallituksen vuoden 2017 taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteiden kuvailtujen varhaisiän musiikkikasvatuksen tavoitteiden mukainen, joten esittelen myös näitä tavoitteita (OPS 2017).

Opetussuunnitelman yleisinä tavoitteina varhaisiän musiikkikasvatuksessa on lapsen luovuuden, musiikillisten valmiuksien ja itsetunnon kehittäminen sekä myönteisten musiikillisten elämysten luominen pohjaksi hyvälle musiikkisuhteelle (OPS 2017, 47). Toiminta on leikinomaista ja sillä edistetään lapsen ryhmässä toimimisen taitoja, huomioidaan oppimisen moniaistisuutta ja varhaisiän musiikkikasvatukseen voi sisältyä instrumenttiopintoihin valmentavaa opetusta (OPS 2017, 47).

Ajattelen, että varhaisiän musiikinopettajien on oltava tietoisia myös taiteen perusopetuksen tavoitteista esimerkiksi kunkin työtavan osalta, jotta he pystyvät valmentamaan etenkin vanhimpia oppilaitaan mahdollisimman kattavasti tuleviin instrumenttiopintoihin. Myös instrumenttiopettajien tulisi olla tietoisia ja ymmärtää musiikkileikkikoulutoiminnan tavoitteita ja työtapoja. Näin ollen siirtyminen musiikkileikkikoulusta soitinvalmennukseen ja soittotunneille voisi olla oppilaalle hyvin jouhevaa ja opettajat puhuisivat mahdollisimman paljon samaa kieltä. Mielestäni ihanne olisi, jos oppimisen polku olisi katkeamaton. Toisaalta ajattelen, että musiikkileikkikoulussa on mahdollisuus tavoitteidenkin nojalla antaa lapsille aikaa ja tilaa uuden oppimiselle rauhassa ilman turhaa kiirehtimistä. On tärkeää, että lapset saavat tutkien, ihmetellen ja tarkastellen tutustua musiikin sisältämiin erilaisiin ilmiöihin, harjoitella motorisia, emotionaalisia ja sosiaalisia taitoja, kehittyä ja monipuolisesti kasvaa musiikin äärellä.

Vaikka perinteiset työtavat on tässä lueteltu erilaisten otsikoiden alle, on myös oleellista muistaa, että aina työtapojen jakaminen yhden tietyn otsikon alle ei ole niin yksinkertaista, vaan oppilas ja opettaja saattavat käyttää useampaa työtapaa yhtä aikaa. Esimerkiksi musiikkimaalaamisessa oppilaat ja opettaja työskentelevät sekä taideintegraatio-työtapaa käyttäen että kuuntelua käyttäen. Ryhmässä toimiessa voi näiden kahden työtavan lisäksi yhdistää mukaan myös soittamisen, jos vaikkapa puolet ryhmäläisistä soittaa toisten maalatessa. Musiikkiliikunnassa yhdistyvät kokemukseni mukaan luontevasti kehosoittimilla soittaminen, kuunteleminen ja monesti liikkuminen voidaan nimetä myös tanssiksi, jos kehon käyttäminen soittimena luo liikekielellään monipuolisia muotoja.

Nämä seikat toimivatkin yhtenä syynä motivaatiooni tehdä tällainen opinnäytetyö. Esitelen seuraavaksi perinteisiä työtapoja, joita varhaisiän musiikkikasvatuksessa käytetään ja mitä itsekin olen valinnut osaksi kitarakirjan harjoituksia. Ensimmäisenä syvennyn luovaan toimintaan, mitkä jo sinällään voisi mielestäni eritellä työtapoina. Myös muut jäljempänä esitellyt perinteisemmät työtavat sisältävät luovuutta ja leikkiä. Ajattelen opetuksen olevan prosessimuotoista ja olen yrittänyt saada erilaisia työtapoja avaamalla annettua erilaisia ideoita kirjan käyttäjälle prosessimuotoiseen musiikin oppimiseen.

3.1 Luova toiminta

Luovuutta on kautta aikojen pyritty tutkimaan ja määrittelemään eri tavoin. Yhtenäistä luovuuden määritelmässä on uuden keksiminen ja se, että jostain vanhasta totutusta kaavasta poiketaan. Luovuudessa nähdään usein myös erilaisia tasoja. Käsittelen tässä luvussa luovuutta yleisesti ja luovana työtapana musiikkileikkikoulussa. Perinteisesti varhaisiän musiikkikasvatuksen työtapoihin ei ole erikseen lueteltu luovaa toimintaa ja leikkiä. Tahdon kuitenkin nostaa nämä teemat erikseen esille, koska koen ne tärkeinä. On totta, että luovuutta sisältyy usein myös muihin musiikin työtapoihin.

Uusikylän (2012, 103) mukaan monissa tutkimuksissa luovuuden määritelmässä esiintyy seuraavanlaisia piirteitä: avoimuus, omaperäisyys, rohkeus, uutuus. Hän myös toteaa, että luovasti itseään toteuttavalla ihmisellä työn ja leikin välinen ero hämärtyy ja kypsimmät ihmiset ovat usein lapsenomaisia ja heillä on positiivinen minäkuva (Uusikylä 2012, 104). Uusikylän määritelmän mukaan lapselle on tärkeää luovuudessa luomisen ilo ja itsensä toteuttaminen, mikä lisää hänen onnellisuuttaan (Uusikylä 2012, 57). Hänen mukaansa ihmisen toiminta on luovaa, jos hän saavuttaa uusia elementtejä sisältävän ratkaisun (Uusikylä 2012, 57). Laura Huhtinen-Hildénin (2018, 12) mukaan luovuus voi tuoda elämään uusia näkökulmia ja avata mahdollisuuksia oman elämän haltuun ottamiseen hyvinvoinnin näkökulmasta katsottuna.

Määrittelen luovaksi toiminnaksi tässä luovuuden käyttöönoton. Musiikin opiskelussa ajattelen luovaksi toiminnaksi kaikkea sellaista toimintaa, jossa oppilas saa heittäytyä tekemiseen, tuoda omia ideoitaan esille, keksiä uusia ratkaisuja ja jonka seurauksena hän näkee asiat eri tavalla kuin ennen toimintaa.

Luova toiminta pitää mielestäni sisällä seuraavia asioita:

- leikkiminen
- moniaistillisuus, eri aistien hyödyntäminen
- mahdollisuuksia omaan oivaltamiseen, keksimiseen ja kokeilemiseen
- uppoutuminen tekemiseen
- eri vaihtoehtojen tutkimista ja hyväksymistä
- uusia toimintamalleja ja ratkaisuja
- itsensä ja muiden kohtaamista eri tasoilla
- tunteita
- mahdollisuuksia osallistua omalla tavallaan

Huhtinen-Hildén ja Karjalainen (2019, 17) toteavat, että luova toiminta ja itsensä ilmaiseminen antavat mahdollisuuksia tarkastella, rakentaa ja testata omaa tarinaansa ja luoda vaihtoehtoisia tarinoita ja auttaa ymmärtämään elämää. Luovassa toiminnassa syntyneet uudet näkökulmat voivat kannustaa muutokseen ajattelussa, odotuksissa ja elämässä (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 17). Luovuutta voidaan kuvata myös arjessa eteen tulevien ongelmienratkaisukykyä (Huhtinen-Hildén, 2018).

Luovaa prosessia kuvaillaan erilaisilla vaiheilla ja ajattelen luovan toiminnan olevan usein prosessiluontoista. Uusikylä (2012, 119-122) on esitellyt eri keksijöiden ja tutkijoiden ajattelun pohjalta luovuuteen liittyvät seuraavat vaiheet: ongelman löytäminen, hautomisvaihe, oivallusten sarja ja ratkaisun hyväksyminen. Ajattelen, että musiikin opetuksessa opettajan tulee myös muistaa nämä vaiheet ja tukea oppilaita eri prosessin vaiheissa. Kokemukseni mukaan osalla lapsista luova prosessi syntyy itsestään ja he osaa- vat myös ryhmässä toimia yhdessä muiden kanssa ja saada prosessin päätökseen. Osalle lapsista taas ryhmässä toimimisen taidot tuottavat hankaluutta ja yhteisen luovan prosessin loppuun saattaminen vaatii opettajan avustusta. Opettajan tehtävä on mielestäni tukea ja johdatella lasten luovuutta luovaksi toiminnaksi tunneilla eli antaa tarpeeksi tilaa ja aikaa luontaisen luovuuden käytölle ja mahdollisesti herätellä luovuutta erilaisilla virikkeillä. Musiikki ja kaikki siihen liittyvä toiminta voi toimia tällaisena luovuutta herättävänä virikkeenä yhdistettynä muihin taiteenlajeihin. Myös yhdistelemällä uudella tavalla

lapsen arjessa esille tulevia asioita voidaan synnyttää luovuutta. Oppimateriaalia ajattelun tahdon tarjota kirjan tuleville käyttäjille mahdollisuuksia löytää näitä keinoja luovan toiminnan käyttämiseksi.

Laura Huhtinen-Hilden ja Anna Liisa Karjalainen (2019) ovat nostaneet esille luovan toiminnan osallisuuden ja hyvinvoinnin tukemisen näkökulmasta. He puhuvat erityisesti musiikin näkökulmasta, mutta toteaa, että oppiminen voi olla uteliaisuuden innoittama löytöretki ja seikkailu, jossa yhdistyy eri näkökulmia (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 38). Itsekin pidän opetuksessani tärkeänä sitä, että kehitän lasta kokonaisvaltaisesti enkä vain esimerkiksi musiikin kautta. Jos löydän jonkun toimivan jutun kuvataiteen puolelta voin luovasti yhdistellen käyttää sitä muskarilaisten kanssa ja liittää mukaan elementtejä musiikista. Esimerkiksi voisin nostaa esimerkiksi rytmin, jota on musiikissa sekä kuvataiteessa, mutta myös tanssissa. Uskon, että opettajan täytyy rohkeasti uskaltaa katsoa toimintaansa kauempaa ja yhdistää siihen elementtejä myös muista taiteenlajeista. Puhun taideintegraatiosta erikseen luvussa 3.8. Koen, että luovuutta voi esiintyä kaikissa perinteisissä varhaisiän musiikkikasvatuksen työtavoissa.

Mielestäni tärkeä osa luovaa toimintaa on monesti myös osallisuus ja jakaminen etenkin ryhmässä työskennellessä. Opettajan tulee tukea yhdessä tekemistä ja antaa oppilaille tilaa näyttää ja esitellä keksimiään luovia ratkaisuja ja omia ideoitaan – ilman, että verbaalisesti tai mahdollisesti kehollaan antaa minkäänlaista arvioivaa palautetta.

Kokemukseni mukaan lasten luovuus näkyy usein musiikkileikkikoulutunneilla aikuisen silmin katsottuna leikkimisenä. Leikkimisestä, leikistä ja sen erilaisista vaiheista sekä taasoista on monia tutkimuksia, jotka nousevat esille luovuuden yhteydessä, mutta en työn rajauksen takia esittele niitä tässä. Ajattelen, että soittaminen voi olla yhteistä leikkiä muiden oppilaiden ja opettajan välillä. On tärkeää muistaa, että lapset käsittelevät asioita leikin kautta. Mielestäni musiikinopetustilanteissa leikin pitäisi olla mahdollisimman paljon läsnä toiminnassa lasten kanssa työskenneltäessä. Musiikinopettajan kannalta on tärkeää mielestäni pohtia, esimerkiksi sitä miten leikki omassa toiminnassa nivoutuu soitonopetukseen tai minkälaisen painoarvon antaa musiikin opettamisessa leikin kautta tapahtuvalle oppimiselle.

Ajatukseni mukaan luovuus jo sinänsä on tavoiteltavaa, mutta sen avulla voidaan myös kehittää jotain muuta ilmiötä, taitoa, hyvinvointia tai rakentaa uusia tapoja toimia. Olen huomannut työssäni varhaisiän musiikinopettajana sekä laaja-alaisena musiikkiterapeut-

tina, että leikkiminen mahdollistaa monenlaisten asioiden parissa työskentelyn. Välttämättä sanat eivät mene pienille lapsille perille heti, vaan asiaa pitää saada katsella vähän eri näkökulmista sekä eri aisteja hyödyntäen. Musiikki tarjoaa tähän mielestäni oivan keinon, johon voi helposti yhdistää myös eri taiteenaloja. Perinteisenä esimerkkinä tästä on musiikkileikkikouluissa käytettävä musiikkimaalaus, mutta yhtä hyvin voisi enemmän yhdistää vaikkapa sirkusta ja musiikkia tunneilla. Uskon vahvasti, että opettajan antaessa lapsille tilaa olla luovia ja idearikkaita, on mahdollisuus löytää uusia tapoja kokea ja ymmärtää maailmaa. Oleellista on oppia kuulemaan ja näkemään luovuutta ympärillään sekä antautua sen vietäväksi. Siinä olisi hyvä haaste ja tavoite jokaiselle lasten kanssa työskentelevälle aikuiselle. Miksei myös eri-ikäisten kanssa työskenteleville.

Olen vuosien varrella huomannut yhä enenevässä määrin, että pidän erittäin tärkeänä lasten kuuntelemisesta ja sitä, että vastaukset eivät tule opettajalta valmiina. Toivon, että tunneillani lapset saavat oppia itse oivaltamalla ja keksimällä, eivätkä he tyydy vain yhteen ainoaan vastaukseen tai tapaan tehdä asioita. Lasten pitää saada etsiä omia luovia ratkaisuja.

Luovuuden alan kirjallisuutta tutkiessani huomasin, että Kari Uusikylä (2001) kirjoittaa artikkelissaan Lapsen luovuus elää vapaudessa (2001) luovuudesta samaan sävyyn ja pystyin hyvin samaistumaan hänen ajatuksiinsa. Uusikylän (2001) mukaan luova prosessi alkaa omakohtaisten ongelmien löytämisestä, jossa lapsen on siis itse löydettävä ongelma ja menetelmät, joilla saa ongelman ratkaistua. Uusikylä puhuu myös siitä, että luovan prosessin onnistumisen kannalta on oleellista haluta ja kyetä keskittymään ja suuntaamaan energiansa tiettyyn kohteeseen. Lapsi tarvitsee hänen mukaansa ympäristön, joka tukee luovuutta ja antaa riittävää vapautta toteuttaa itseään eikä kahlitse lasta tiukoilla määräyksillä, palkkioilla, vääränlaisella arvioinnilla, kilpailulla, suorittamisella ja rajoituksilla. Uusikylän mukaan oppilaille tulee antaa valinnan mahdollisuuksia ja heitä tulee palkita aineettomasti esimerkiksi hymyillä, nyökkäyksillä ja rohkaisuilla. (Uusikylä 2001.)

Uusikylän mukaan lapsi tarvitsee vapautta ollakseen luova (Uusikylä 2001). Olen asiasta samaa mieltä, että lapselle pitää antaa aikaa ja tilaa tehdä ja toteuttaa itseään. Oleellista lapsen luovuuden tukemisessa on myös vastaanottava ja hyväksyvä ilmapiiri, jossa voi yrittää ja erehtyä tulematta millään lailla tuomituksi. Ajattelenkin, että turvallinen ympäristö ja hyvä vuorovaikutus on erittäin tärkeä lähtökohta luovalle työskentelylle. Koen velvollisuudekseni musiikkipedagogina järjestää lapsille tilaisuuksia ja mahdollisuuksia to-

teuttaa omaa luontaista luovuuttaan esimerkiksi kerran viikossa muskari- tai soittotun- nilla. Tahdon myös antaa lapsille lisää virikkeitä luovaan toimintaan ja leikkiin sekä mu- sisointiin, jota voi tapahtua tuntien ulkopuolellakin kotona. Kuten tunnettu luovuustutkija Mihály Csikszentmihalyi (2005) on todennut; yksilön luovuus kehittyy ja ilmenee kulttuu- risena ja sosiaalisena tapahtumana ja oppimisyhteisö voi korostaa ja herättää luovuutta. Tahdon osaltani olla vaikuttamassa siihen ympäristöön, jossa lapset toimivat.

3.2 Laulaminen ja soittaminen

Esittelen laulamisen ja soittamisen tässä varhaisiän musiikkikasvatuksen työtapoina yh- dessä, koska ajattelen niiden olevan opetuksessani hyvin tiiviisti yhdessä. Käytännössä kappaleiden opetusprosessi lapsille menee minulla usein niin, että ensin opetan heille laulun ja vasta sitten soitto-osuuden. Tätä on saattanut edeltää myös esimerkiksi musii- kin tahtiin liikkuminen. Prosessi ei tietenkään mene aina samaa kaavaa, vaan riippuu myös tavoitteista, joita oppimiselle kulloinkin asetan.

Krokforsin (2017, 160) mukaan laulun opettamisessa on aina otettava huomioon kulloi- nenkin ryhmä, jolle laulua opetetaan, vaikka laulun opettelutavan lähtökohtana onkin itse laulu. Hänen mukaansa prosessin onnistumisen kannalta tärkein tekijä on laulun opet- tava henkilö. Laulua voidaan opetella korvakuulolta, kaikumenetelmällä, loruillen tai ku- vallisen ja muuta oheismateriaalia käyttäen. (Krokfors 2017, 160-163.)

Opettaessani isoimpia muskarilaisia, eli noin 5–7 -vuotiaita lapsia, vaihtelen käytettävää laulun opetustapaa. Välillä myöhemmin laulettava ja soitettava laulu soi äänitteeltä tai opettajan soittamana musiikkiliikunnan taustalla, jolloin lapset omaksuvat ikään kuin huomaamattaan laulun melodiaa ja rytmiä. Tästä käytetään termiä piilosityttö. Välttä- mättä en edes aina samalla tunnilla varsinaisesti edes laula lasten kanssa laulua, vaan laulan sitä vasta seuraavalla viikolla. Kokemukseni mukaan osa lapsista lähtee spontaa- nisti laulamaan mukana liikkeessaan, vaikka en edes siihen heitä kehottaisikaan. Osalle lapsista taas liikkuminen ja laulaminen yhtä aikaa on ollut haastavaa, joten keskittyminen vain jompaankumpaan kerrallaan on ollut oleellista heidän kanssaan.

Toisinaan olen tahtonut saada lasten huomion kiinnittymään enemmän sanoihin, joten silloin olen opettanut kaikumenetelmällä ensin puhumalla sanoja. ”Kuuntele, kun minä sanon sanat ensin ja sitten toista kuulemasi sanat perässä.” Laulamme myös paljon sa- malla tavalla kaikuna. Olen kokenut kaikumenetelmän erittäin toimivana, kun lapsille

opettaa uusia melodioita korvakuulolta. Laulun sanojen opettelua runomuodossa voidaan käyttää lasten kanssa ja silloin on helppo tarkastella sanojen merkityksiä ja juonta (Krokkfors 2017, 161).

Kaikumenetelmä toimii myös soittamisessa. Erityisesti säestysrytmejä opetellessamme taputan ensin itse kitaran kanteen ja sitten lapset tekevät saman perässä. Varsinaisia säestyksiä soittaessamme opetukseni menee yleensä niin, että ensin näytän soinnun ja soitan sitä samalla kun lapset ottavat mallia sormistani ja ottavat itse otteen. Autan heitä tarvittaessa sormien asettelussa. Olen kirjoittanut tarvittavat soinnut, esim. C ja G7, isolla kahdelle A4-kokoiselle paperille, joita pidän lattialla edessäni ja näytän soitettavaa soitua jalallani samalla kun soitan ja laulan. Jalalla pystyn näyttämään samalla soiton sykkeen. Jos en soita itse mukana malliksi, niin silloin voin näyttää pelkkiä soituita esimerkiksi taululle kirjoitettuna. Käytän opetuksessani paljon siis myös mallioppimista.

Oppimateriaalin käyttämisen kannalta on hyödyllistä olla tietoinen soittamiseen ja laulamiseen liittyvistä tavoitteista. Seppänen, Lindeberg-Piiroinen & Tarvonen (2017) ovat jättäneet soittamisen tavoitteet musiikillisiin, sosiaalisiin, motorisiin ja tiedollisiin tavoitteisiin. Samat tavoitteet voitaisiin mielestäni soveltaa myös laulamiseen. Esittelen tässä heidän ajatuksensa soittamisen tavoitteista.

Musiikillisia tavoitteita ovat melodisen ja harmonisen ajattelun kehittyminen, musiikin muodon hahmottaminen, rytmiikan ja rytmitajun kehittyminen, oma musiikillinen keksintä, musiikkitiedollisten valmiuksien perustan luominen, musiikillisen muistin kehittyminen, eri musiikkikulttuureihin tutustuminen ja myös oman maan musiikkikulttuuriin tutustuminen sekä taitojen karttuminen soittajana ryhmässä ja solistina. Sosiaalisesta näkökulmasta katsottuna soittamisen tavoitteita ovat musiikillisen yhteisön luominen ja siihen kasvaminen, yhteissoittoon harjaantuminen, soittamisen ilon kokeminen yksilönä ja osana ryhmää, toisten kuuntelemiseen ja oman soittovuoron odottamiseen oppiminen. Soittamisen motoriset tavoitteet liittyvät hieno- ja karkeamotoristen valmiuksien ja koordinaatiokyvyn kehittymiseen Seppäsen ym. mukaan. Esittelen motorisia taitoja enemmän musiikkiliikunnan yhteydessä, mutta soittamisessa harjoitellaan tietenkin paljon myös motorisia taitoja. Soittamisen tiedollisiin tavoitteisiin taas luetaan erilaisten soittimien tunteminen ja tunnistaminen ulkonäön tai äänen perusteella, soittamaan ja erilaisten soittimien käsittelemiseen liittyvä oppiminen. Tiedollisia tavoitteita ovat myös oppia hyödyntämään omassa musiikillisessa keksinnässä soittimien äänellisiä ominaisuuksia sekä musiikillisten tekijöiden merkitysten kokeminen ja ymmärtäminen elämyksellisesti.

Tähän liittyy esimerkiksi sointiväriin, harmoniaan ja dynamiikkaan liittyvät asiat. (Seppänen, Lindeberg-Piironen & Tarvonen, 2017.)

Laulamisessa ja sen opettamisessa on läsnä mielestäni näitä samoja tavoitteita. Lapsen laulutaito kehittyy lauluäänimallien kautta ja kokemuksen lisääntyessä, mutta kehitykseen vaikuttavat myös fyysiset ja psykososiaaliset ominaisuudet (Pihkala 2011). Laulamisen ja soittamisen sekä muun musisoinnin kokonaisvaltaisuus näkyy tunneilla usein siinä, että välttämättä näitä toimintoja ei tule erotelleeksi vaan ne kulkevat hyvin tiiviisti yhdessä koko ajan. Kaikki soittaminen alkaa kehosta (Ruokonen 2016, 52). Pidän tärkeänä, että musiikkileikkikoulutunneilla soittamiseen edetään ikään kuin huomaamatta liikkeen, kehorytmien ja laulun kautta. Tämä pätee mielestäni sekä yksilö- että ryhmäopetuksessa.

Säveltäjä Carl Orffin ajatuksiin pohjautuen Orff-pedagogiikassa ajatellaan, että liike, ihmisääni, kieli, tanssi ja soittimet luovat kokonaisuuden. Oppiminen tapahtuu oman kokeilun kautta kokeillen ja elämyksiä koki. Erittäin keskeisenä työtapana pidetään yhdessä musisoimista. Yhteissoitossa on keskeistä kyky toimia ryhmässä ja oppia erityisesti kuuntelemaan itseä sekä muita. Tilan antaminen on myös oleellista. Soittamisen kautta voidaan kehittää musisoijan kokonaisvaltaista muusikkoutta ja auttaa häntä ymmärtämään musiikillisia rakenteita, rytmejä ja melodioita sekä sointivärejä ja dynamiikkaa. (JaSeSoi ry:n Orff OPS 2014, 16 & 22-23.)

Tekemääni oppimateriaalia käytettäessä on hyvä pitää mielessä yllä esitellyt asiat, koska välttämättä kirjan laulujen parissa musisoidessa ei ole yhtä selkeää työtapaa, jota käytetään, vaan ajattelen vahvasti, että erilaiset työtavat voivat luovasti sekoittua keskenään opetuksessa. Tietysti kirjaa käyttävällä opettajalla on suuri merkitys tässä.

Ajattelen, että lasten musiikillisen muistin kehittämisen kannalta ja erilaisten oppimistapojen kannalta olisi oleellista opettajana käyttää erilaisia menetelmiä laulamisen ja soittamisen näkökulmasta katsottuna. Joku lapsista oppii toisella tavalla helpommin, toinen taas toisella tavalla. Samahan pätee kaikkeen oppimiseen; osa ihmisistä oppii paremmin näkemällä, osa kuulemalla, joku kokemalla.

3.3 Kuunteleminen ja musiikkiliikunta

Musiikin kuuntelu on keskeinen ja perinteinen työtapana musiikin opetuksessa. Yhä enenevässä määrin myös musiikkiliikuntaa hyödynnetään kaikessa opettamisessa. Esittelen

tässä kuuntelemista ja musiikkiliikuntaa työtapoina varhaisiän musiikkikasvatuksessa, koska olen ottanut ne näkyvästi esille tekemässäni oppimateriaalissa.

Musiikkiliikunta voi olla luonteeltaan monenlaista, mutta keskeistä on, että musiikkiliikunnassa yhdistyy liike, musiikki, kuuntele ja laulaminen. Musiikkiliikunnan keskeisimpiä tavoitteita ovat motoriset tavoitteet, musiikin ilon kokeminen, kognitiiviset ja sosiaaliset tavoitteet. (Seppänen, Tarvonen & Lindeberg-Piironen 2017, 273-276.)

Musiikkiliikunnan ensisijainen tavoite on musiikista oppiminen ja edistää kokonaisvaltaista oppimista, mutta lisäksi kehitettäviä kohteita voivat olla kontakti- ja kommunikointikyky, mielikuvitus ja ilmaisu, musiikin elementtien ymmärtäminen, koordinaatio ja kehohallinta, keskittyminen, havaintokyky, ajattelu, muisti, aistit ja kielellinen kehitys. Lisäksi on tansseja ja laululeikkejä, jotka peilaavat oman ja muiden maiden perinteitä, kultuuria ja historiaa. (Juntunen, Perkiö & Simola-Isaksson 2010,12.)

Yksi musiikkiliikunnan keskeisistä osa-alueista on luova liikunta, jossa oppilaan oma keksintä, persoonalliset ratkaisut, liikeideat ja spontaani ilmaisu ovat lähtökohtana tekemiselle. Lapsi kykenee liikkeiden kautta ilmaisemaan kuulemaansa musiikkia kokonaisvaltaisesti ja hiljalleen hän pystyy kiinnittämään samalla huomiotaan erilaisiin musiikissa oleviin yksityiskohtiin, esimerkiksi rytmiin, dynamiikkaan ja tyyliin. Opettajan kannattaa ohjeistaa lapset liikkumaan ensin tutuilla tavoilla, jotka luovat turvallisuuden tunnetta. Vasta sen jälkeen nostetaan harjoitusten vaatimustaso, joka vastaa kunkin oppilasryhmän taitotasoa. Lapsille voi tarjota mahdollisuutta myös omien liikkeiden keksimiseen. (Juntunen, Perkiö & Simola-Isaksson, 2010.)

Ohjatumpien musiikkiliikuntaharjoitusten ohella lapsille tulee mielestäni antaa tilaa liikua omilla tavoilla. Luovat ideat pääsevät tunneilla erityisesti näissä tilanteissa esille ja opettaja saa paljon tietoa lapsen motorisista taidoista samalla, mistä on hyötyä kun opetetaan lapselle esimerkiksi soittamiseen tarvittavia taitoja. Kokemukseni mukaan tunneilla on hyvä antaa lapsille mahdollisuuksia monenlaiseen musiikkiliikuntaan. Olen pyrkinyt huomioimaan näitä asioita myös omaa materiaaliani tehdessä.

Kuuntelemisessa edellytetään, että kuulija on aktiivisesti toimimassa ja keskittyy, tekee tietoisia havaintoja ja valitsee, mitä kuuntelee (Lindeberg-Piironen 2017, 179). Kuuntelelussa on erilaisia muotoja, joita voidaan luetella esimerkiksi seuraavilla tavoilla: luova kuuntelu, keskittynyt kuuntelu ja sisäinen kuuntelu. Luovassa kuuntelelussa heränneitä

mielikuvia ja tunteita voidaan ilmaista esimerkiksi liikkuen, maalaten tai piirtäen. Keskittyneessä kuuntelussa rauhoitutaan musiikin äärelle ja voidaan lapsiryhmän kanssa lyhyiden ohjeiden mukaan kuunnella musiikista esimerkiksi jotain tiettyä musiikin elementtiä. Sisäinen kuuntelu tarkoittaa sitä, että ihminen voi esimerkiksi laulaa tai kuunnella sävellystä mielessään ilman ulkoista ärsykettä. (Lindeberg-Piironen 2017, 185-187.)

Orff-pedagogiikan näkökulmasta katsottuna aktiivista musiikin kuuntelua pidetään arvossa. Musiikki ohjaa oppilaiden toimintaa ja tekemistä aktiivisessa musiikin kuuntelussa. Aktiivisella musiikin kuuntelulla tarkoitetaan sitä, että eläydytään musiikin tunnelmaan ja mielikuviin sekä musiikin eri elementteihin omakohtaisen tekemisen kautta. Tämän seurauksena muun muassa musiikillinen kokemus voi syventyä, aistit aktivoituvat ristikkäin, musiikin elementtien hahmottaminen voi olla helpompaa ja oman toiminnan suuntaaminen sekä keskittyminen voi olla parempaa. (Kaikkonen, Oksanen & Perkiö 2014, 17.)

Musiikkiliikunta vaatii lapselta kuuntelemisen taitoja, joten tästä syystä päädyin esittelemään musiikkiliikunnan kuuntelemisen kanssa samassa luvussa. Aktiivisen kuuntelemisen onnistumiseksi lapselta vaaditaan monia taitoja, joita pitää toistaa yhtä aikaa. Kokemukseni mukaan musiikkiliikunnan kautta lapset motivoituvat harjoittelemaan erilaisia motorisia taitoja. Toisinaan olen ollut huomaavinani, että oppiminen on osaltaan myös tiedostamatonta lapsille.

4–8 -vuotiaat lapset opettelevat liikunnassa motoristen perusliikkeiden jäsentämistä ja liikelaadun parantamista – monet näistä taidoista on opittu aiemmin, mutta niiden muodot vaativat hienosäätöä. Motorisia perusliikkeitä ovat esimerkiksi juokseminen, hyppääminen, heittäminen, kiipeäminen, roikkuminen ja kiinniottaminen. Lapsi opettelee myös käyttämään voimaa tilanteen vaatimalla tavalla eli säätelemään jännityksen ja rentouden välisiä vaihteluita. Useamman perusliikkeen yhdistäminen samaan aikaan tapahtuvaksi on uusi taito, jota lapsi harjoittelee. Myös erilaisia välineitä on hyvä ottaa mukaan. (Huisman & Laukkanen 2001, 63-65)

Musiikkiliikunnassa alle kouluikäisten lasten kanssa olen huomannut, että liikkuesssa esimerkiksi laulaminen saattaa helposti unohtua. Kitaralla tai muulla instrumentilla soittaessa lasten keskittyminen menee aluksi soittimen sylissä pitämiseen ja hienomotoriseen suorittamiseen, joten laulaminen unohtuu tästä syystä. Kun soittoa ja laulua on harjoiteltu ensin tarpeeksi erikseen, ne voidaan yhdistää. Ajattelen, että lapsen kehityksen kannalta

on oleellista harjoitella ensin esimerkiksi laulamista ja karkeamotoriikkaa vaativaa liikku-
mista, esimerkiksi pomppimista, hiipimistä, ja vasta sitten siirtyä laulamiseen ja hienomo-
torisia taitoja vaativaan yhtäaikaiseen toimintaan, esimerkiksi laulamiseen ja soittami-
seen kitaralla samaan aikaan. Oppimateriaalini kannalta keskeiseksi teemaksi nousee
useamman toiminnan yhtäaikainen suorittaminen.

Olen oppimateriaalissani nostanut esille erityisesti kuuntelemisen opetteluun. Olen sitä
mieltä, että lasten kanssa tulisi kuunnella mahdollisimman monipuolisesti kaikenlaista
musiikkia. Valitettavan usein esimerkiksi autoradiosta kuultava musiikki on aika yksipuo-
lista ja lähinnä aikuisille ja nuorille aikuisille suunnattua. Pidän tärkeänä, että lapset sai-
sivat kuulla heille suunnattua laadukasta musiikkia ja myös muunlaista ns. ei-ikään-si-
doksissa-olevaa musiikkia. Olen työssäni myös huomannut, että osalle lapsista on ollut
aluksi haastavaa jaksaa kuunnella instrumentaalista musiikkia ja jotenkin osasta on myös
aistunut, että ilman sanoja soivan musiikin kuunteleminen ei ole heille kovin tuttua. Koen,
että musiikin aktiivinen kuuntelu yhdistettynä rentoutumiseen, pieneen tehtävään esi-
merkiksi ”Kuuntele mitä soittimia musiikissa on.”, musiikkimaalaus tai piirtäminen on ollut
monelle hyvä keino kehittää keskittymistä kuuntelemiseen. Musiikin äärelle rauhoittumi-
nen ja kuuntelemaan oppiminen on mielestäni erittäin tavoiteltava taito, josta on hyötyä
myös muuten elämässä.

3.4 Improvisoiminen ja säveltäminen lasten kanssa

Taiteen laajan oppimäärän opetussuunnitelmassa (2017) on nostettu säveltäminen ja
improvisoiminen ensimmäistä kertaa hyvin paljon esille. Opetuksen tavoitteena on ohjata
oppilasta tuottamaan omia musiikillisia ideoita ja ratkaisuja sekä kannustaa oppilasta
harjoittelemaan improvisoinnin, sovittamisen ja säveltämisen perustaitoja (Taiteen pe-
rusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017, 48).

Olen käsitellyt improvisointia lasten kanssa laajemmin alemman ammattikorkeakoulutut-
kinnon opinnäytetyössäni, joka on löydettävissä Theseuksesta internetistä nimellä ”Pu-
huvalla kitaralla improvisoiden – Ajatuksia alkeissoitonopetuksen oppimateriaalin teke-
misestä” (Kohonen, 2012). Lähtökohtanani oli tehdä improvisointiharjoituksia sisältävä
materiaali, joka antaa ideoita kitaransoitonopettajille, kuinka käyttää improvisointia al-
keissoitonopetuksessa soittotunneilla.

Tähän opinnäytetyöhön liittyvässä kitaransoiton oppimateriaalissa olen pitänyt tärkeänä myös improvisoimisen mukana oloa, mutta myös säveltämisen tahtoisin kulkevan vahvasti mukana. Improvisoimisessa ja säveltämisessä lasten luovuus pääsee usein hyvin esille ja koen näiden työtapojen olevan hyviä esimerkkejä myös luovasta toiminnasta. Esittelen tässä improvisoimisen ja säveltämisen käsitteitä siinä määrin, kun ne ovat oppimateriaalini käytön kannalta oleellisia.

Improvisoinnin ja improvisaation käsite on laaja ja pitää sisällään erilaisia käsityksiä, jotka hieman poikkeavatkin toisistaan (Kohonen, 2012). Improvisaation määritelmille näyttää olevan yhteistä oleminen tässä ja nyt -hetkessä, ennakoimattomuus, soittajan oman luovuuden ja mielikuvituksen käyttäminen sekä uuden keksiminen inspiraation kautta tai jo vanhaa opittua yhdistelemällä (Kohonen, 2012). Alle kouluikäisten soitonopetuksessa improvisointi näkyy mielestäni opettajan kannalta lapsien kuuntelemisena, heidän ideoidensa hyväksymisenä ja ideoihin tarttumisena.

Juha Ojalan ja Lauri Väkevän (2013) mukaan säveltäminen voidaan käsittää kahdella eri tavalla – joko niin, että ammattilainen säveltää ja kirjoittaa teoksen muistiin tai laajemmassa mielessä säveltämiseksi voidaan kutsua mitä tahansa toimintaa, jossa tutkitaan musiikilliseen ääneen liittyviä luovia mahdollisuuksia. Näistä tutkimisen tuloksista voi syntyä musiikkiteos tai olla syntymättä, mutta merkittävämpänä pidetään itse säveltämisen prosessia kuin syntyvää tuotosta. Ojalan ja Väkevän mukaan yleisessä musiikkikasvatuksessa korostuu jälkimmäinen tapa, jossa kaikkien ihmisten luovia mahdollisuuksia painotetaan. Yleistä musiikkikasvatusta tapahtuu pääsääntöisesti peruskouluissa ja vapaassa sivistystyössä. Ammattimaisempi säveltämisen kouluttaminen tapahtuu musiikkioppilaitoksissa. (Ojala & Väkevä 2013, 10-11.)

Varhaisiän musiikkikasvatuksen työtapana säveltämisen ajattelen olevan enemmän juuri tuollaista prosessia korostavaa. Tunneillani lasten kanssa säveltäminen on monesti yhteinen prosessi, johon jokainen muskarilainen saa osallistua haluamallaan tavalla. Pysin lasten kanssa saamaan aikaan lopputuloksen, tuotoksen, jonka voin kirjoittaa heille nuotteiksi tai muiksi symboleiksi, jotta yhteiseen teokseen voidaan palata myöhemmin. Toisaalta ajattelen vahvasti, että sävellys voidaan merkitä muistiin käyttäen myös muita notaatiotapoja kuin pelkästään perinteisiä nuotteja ja rytmejä – sävellys voidaan kirjoittaa esimerkiksi kuvionuoteilla, eläinkuvanuoteilla tai lasten itse piirtämänä kuvana, jossa on erilaisia musiikillisia elementtejä korostavia kuvioita ja värejä. Käsittelen erilaisia notaatiotapoja myöhemmin kohdassa, jossa puhun valinnoistani kirjani sävellysten merkitsemiseen. Ajattelen kuitenkin, että sävellys merkitään useimmiten jollain tavoin ylös, jotta

se voidaan toistaa myös myöhemmin – muuten se on improvisointia. Tosin sävellyskin voi pitää sisällään improvisaatiota, joten raja on toisinaan häilyvä.

Lasten kanssa voi säveltää ja improvisoida monin eri tavoin käyttäen ja yhdistellen muita musiikin työtapoja ja myös muita taiteenlajeja. Musiikkiliikunta esimerkiksi sisältää liikunnallista ja musiikillista improvisoimista ja säveltämistä (Juntunen 2013, 33). Musiikkileikkikoulutunneilla olenkin huomannut erittäin käteväksi tavaksi käyttää improvisoinnissa esimerkiksi ensin liikkumista musiikin tahdissa ja vasta sen jälkeen siirtää keksityt asiat soittimiin ja lopulta vakiinnuttaa musiikki sävellyksen muotoon. Näin olen saanut lasten ideoita enemmän irti ja he ovat vapautuneet soittamaan rohkeammin.

Oppimateriaalini näkökulmasta on ollut mielenkiintoista tutustua erilaisiin tapoihin käyttää improvisointia ja säveltämistä. Musiikkiterapeuttitaustani takia olen erittäin kiinnostunut myös sen alan työtavoista. Tony Wigram (2004) on esitellyt kirjassaan erilaisia musiikkiterapiassa improvisaatioon menetelmänä liittyviä asioita, jotka ovat mielestäni läsnä ja sovellettavissa myös musiikin opetukseen. Hänen mukaansa liikkeelle improvisointiin voidaan lähteä esimerkiksi seuraavanlaisten lähtökohtien näkökulmasta kosketinsoittimella soitettuna:

- yhden, kahden, kolmen tai neljän sävelen improvisaatiot
- yhdellä soinnulla improvisoiminen
- yhdellä kädellä improvisoiminen
- melodian improvisoiminen yksin pianolla tai perkussioilla
- yksinkertainen rytmien vuoropuhelu

Wigram (2004, 40).

Wigramin mukaan näitä ideoita voidaan soveltaa myös muihin instrumentteihin. Hän esittelee myös erilaisia sääntöjä ja luovutuksia, joita voidaan käyttää improvisoinnin helpottamiseksi. Wigram on myös tiivistänyt improvisoinnin menetelmän sanaan music, jossa jokainen kirjain tarkoittaa seuraavia tärkeitä asioita:

M = Motivation (motivaatio)

U = Understanding (ymmärrys)

S = Sensitivity (herkkyys)

I = Integration (yhdistäminen)

C = Containment (rajaaminen)

(Wigram 2004, 42-43)

Musiikkiterapian puolella käytetään säveltämisessä Hanna Hakomäen (2007) Tarinasäveltämistä. Hakomäen mukaan tarinasäveltäminen on lapsen omista ajatuksista, kokemuksista ja tunteista lähtevää luovaa toimintaa, jossa syntyy hyvin monipuolisia ja moni-ilmeisiä musiikkiteoksia sekä luodaan omaa uutta musiikkikulttuuria. Tarinasäveltämisessä on neljä periaatetta: 1. Tarinasäveltäminen on vapaata musiikki-ilmaisua, 2. Tarinasäveltäminen on vastavuoroista vuorovaikutusta, 3. Tarinasäveltämisessä syntyy muistiin merkitty teos ja 4. Tarinasävellykset esitetään konsertissa tekijälle tärkeille ja toiminnan kannalta merkityksellisille henkilöille (Hakomäki 2007, 27-29.)

En ole tunneillani paljoakaan tarinasävellyttänyt toistaiseksi, mutta olen huomannut, että lasten kanssa säveltäessäni monet samat elementit ovat työskentelyssäni läsnä. Tarinasäveltämisessä keskeiseen rooliin nousee erityisesti vastavuoroisuus tarinasäveltäjän eli lapsen, oppilaan tai tilanteen mukaan sovellettuna myös aikuisen, ryhmän tai perheen sekä tarinasäveltäjän eli esimerkiksi opettajan, terapeutin tai aikuisen välillä (Hakomäki 2007, 15, 22-23.) Koen, että oli tilanne terapia- tai opetustilanne, on erityisen tärkeää, että lapsi tulee kohdatuksi sellaisena kuin on ja hänen omille ideoilleenkin on tilaa. Huomaan, että myös alkeiskitaransoitonopetuksessani tämä nousee monesti keskeiseksi asiaksi. Siksi tahdoin tässä työssä erikseen nostaa tarinasäveltämisen yhdeksi esimerkiksi siitä, miten lasten kanssa voidaan säveltää. Tarinasäveltämisessä lapsen sävellyks kirjoitetaan puhtaaksi esimerkiksi kuvionuotein tai muilla tekijälleen ymmärrettävin merkein (Hakomäki 2007, 41-42). Koen, että oman sävellyksen kirjoittaminen muistiin on erityisen tärkeää monille lapsille, koska konkreettiseen tuotokseen eli nuottiin sävellyksestä on helpompi palata myös myöhemmin.

Musiikkiterapian improvisointi- ja sävellysmallien elementtejä on kokemukseni mukaan läsnä improvisoidessa ja säveltäessä myös musiikinopetustunneilla lasten kanssa ja opettaja. Itse koen opettaessani, että tärkeimpiä asioita improvisointi- ja säveltämishetkissä on toisten kuuntelemisen taidon kehittäminen, muiden ideoiden hyväksyminen ja yhdessä tekeminen – oli sitten kyse ryhmätunnilla tai yksilötunnilla työskentelystä. Nämä työtavat vaativat kokemukseni mukaan erityisen paljon aitoa kohtaamista ja hyvässä vuorovaikutuksessa olemista sekä tilaa ja aikaa toimia. Improvisoinnin vahvuus on se, että tunneilla voi improvisoida ihan oman improvisaation tai improvisoida pienen soolon jonkin kappaleen yhteydessä. Säveltäessä musiikista jää konkreettinen muisto lapselle,

mihin hän voi palata myöhemmin. Toivoisin, että improvisointi ja säveltäminen tulisivat lapsille luontaisiksi tavoiksi tehdä musiikkia – sitä se on ollut minulle aina kansanmusiikkiopintojeni kautta. Toivon, että uutta oppimateriaaliani käytettäessä myös nämä asiat säilyisivät opetuksessa mukana. Oppimateriaaliani tarjoamissa improvisointi- ja säveltämistehtävissä voi hyödyntää myös musiikkiteknologisia mahdollisuuksia, esimerkiksi tekemällä sointutaustan tabletilla. Oman musiikin yhteisöllinen jakaminen on helpottunut teknologian kehityksen myötä. Oppilaiden sävellyksiä voidaan myös äänittämisen jälkeen helposti kuunnella esimerkiksi tabletin kautta, mikä mahdollistaa vaikkapa tanssimisen oman musiikin soidessa.

Tahdon nostaa myös tässä yhteydessä esille myös palautteen antamisen ja arvostuksen, mikä nousee monesti keskeisesti esille, jos omia tehtyjä tuotoksia esitetään muille. Opettajan ja vanhempien on ensisijaisen tärkeää olla lapsen kanssa iloisia hänen tuotoksestaan, tukea lapsen tekemistä ja nähdä kehitystä lapsen toiminnassa. Oleellista on muistaa, että lapsen kehittyminen voi näkyä niin monella eri tavalla ja tasolla; esimerkiksi musiikillisissa taidoissa, sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa toimimisessa, itseilmainsussa, oman sävellyksen esittämisessä soittaen tai laulaen, sävellyksen harjoittelu- prosessissa tai innostuksena lähteä mukaan omaan keksintään. Olen huomannut, että välillä opettajan tehtävä on nostaa esille näitä lapsen tärkeitä kehittymiskohteita myös vanhemmille, jotka eivät välttämättä ole aktiivisesti mukana musisointitilanteissa.

Kuten jo aiemmin improvisoinnin yhteydessä kerroin, Opetushallituksen (OPS 2017) musiikin laajan oppimäärän kriteerien mukaisesti perusopetuksessa on mukana yhtenä kohtana säveltäminen ja improvisointi. Aluksi yleisenä tavoitteena on ohjata tunneilla oppilasta tuottamaan omia musiikillisia ideoita ja ratkaisuja sekä kannustaa oppilasta harjoittelemaan improvisoimisen, sovittamisen ja säveltämisen perustaitoja. Myöhemmissä syventävissä opinnoissa oppilasta ohjataan käyttämään erilaisia välineitä ja monipuolisia työtapoja omien musiikillisten ilmaisutaitojen kehittämisessä. Esimerkiksi teknologiaa pyritään hyödyntämään tarkoituksenmukaisella tavalla. (OPS 2017, 47-51.)

Toivon, että tekemäni materiaali kannustaa improvisoinnin ja säveltämisen laajempaan käyttöön opetuksessa sekä auttaa opettajia uuden opetussuunnitelman tavoitteiden saavuttamisessa. Luovan toiminnan kannalta nämä työtavat ovat mielestäni erittäin keskeisiä.

3.5 Taideintegraatio

Musiikkileikkikoulutunneilla tai soittotunneilla lapsen kanssa voidaan yhdistää muitakin taiteen tekemisen muotoja musisoimiseen. Musiikkia voidaan oppia yhdistämällä elementtejä ja työskentelytaitoja esimerkiksi tanssista, kuvataiteesta, sanataiteesta, sirkustaiteesta ja teatteritaiteesta. Jos välineitä on riittävästi musiikin opetusluokassa myös käsityöstä, mediataiteista ja arkkitehtuurista voidaan poimia soveltuvia elementtejä musiikilliseen työskentelyyn. Välttämättähän opetuksen ei tarvitse tapahtua luokahuoneessa. Erilaiset toimintaympäristöt mahdollistavat monipuolisten taitojen yhdistelyä. Koen, että taideintegraatio on nykyisessä varhaisiän musiikkikasvatuksessa erittäin keskeinen työtapana, joten olen tässä työssä nostanut sen esille omana lukunaan. Taideintegraation lisäksi puhutaan nykyään myös taiteidenvälisyydestä.

Opetushallituksen taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän (OPS 2017) varhaisiän musiikkikasvatuksen tavoitteissa todetaan, että kokemuksia ja elämyksiä tulee vahvistaa ottamalla toiminnassa huomioon oppimisen moniaistisuus ja muiden taiteenalojen tarjoamat mahdollisuudet. Mielestäni on erittäin tärkeää, että lapset saavat monipuolisesti pieniä palasia myös muista taiteenaloista. Tästä syystä esittelen tässä muutamia poimintoja Opetushallituksen taiteen opetussuunnitelman (OPS 2017) kuvauksista koskien myös muita varhaisiän taidekasvatuksen taiteenaloja, jotka voivat toimia eräänlaisina ohjenuorina ja ideoina, kun opettaja suunnittelee taideintegraatiota sisältävää opetusta alle kouluikäisille lapsille.

Opetussuunnitelman mukaan varhaisiän sanataidekasvatuksen tavoitteena on rohkaista lasta käyttämään mielikuvitustaan, osallistumaan leikkiin sekä vuorovaikutukseen. Oleellista on myös tutustuttaa lasta lorujen, runojen ja tarinoiden maailmaan sekä kannustaa häntä kuuntelemaan, lukemaan ja keksimään omia tarinoita. (OPS 2017, 23.)

Erilaisten laulujen yhteyteen saa monesti helposti yhdistettyä satuja ja tarinoita, jotka ruokkivat lapsen mielikuvitusta. Näiden mielikuvien kautta lasten on helpompi ymmärtää monia musiikillisia ilmiöitä kokemukseni mukaan. Olen huomannut, että tarinallisuus, ihan pienikin, lisää lasten motivaatiota oppimiseen ja suuntaa helpommin heidän kiinnostustaan tehtävään toimintaan.

Varhaisiän kuvataidekasvatuksen opetussuunnitelman lähtökohtana on lapsen elämämaailmaa koskettavat visuaalisen kulttuurin ilmiöt. Opetuksessa lasta rohkaistaan ilmaisemaan leikinomaisin keinoin, pohtimaan havaintojaan ja tulkintojaan nähdystä, koetusta, kuullusta ja kuvitellusta. (OPS 2017.)

Olen huomannut, että taideintegraation kautta voi helposti toteuttaa moniaistillisuutta opetuksessa. Musiikkileikkikoulutunneilla lapset käyttävät koko kehoaan, kaikkia tietoja ja taitojaan sekä havaintojaan, kun he yhdistelevät kaikkia esille tulevia asioita ilman aikuisten luomia käsiterajoja siitä, mikä kuuluu mihinkäkin opetettavaa oppiaineeseen. Mielestäni voisi sanoa, että lapset taide- ja tiedeintegroivat koko ajan ilman että opettaja välttämättä edes ohjeistaa siihen suuntaan. Kokemukseni mukaan pienet alle kouluikäiset lapset käyttävät eri aisteja jouhevasti uuden asian oppimisessa. Poikkeuksena tästä on tietenkin, jos jonkun aistin käyttämisessä heillä on erityisiä kehityksellisiä tai oppimiseen liittyviä haasteita tai ongelmia.

Taiteidenvälisyys on kuulunut varhaisiän musiikkikasvatukseen perinteisesti Suomessa (Ruokonen 2017, 305). Monet perinteiset musiikin varhaiskasvatuksen työtävät pitävät sisällään eri taiteita yhdistäviä elementtejä ja luulen, että näitä jo olemassa olevia elementtejä korostamalla ja lisäämällä, saataisiin varmasti entistäkin kattavampaa taideintegraation perustuvaa opetusta. Olen huomannut eri taiteenalojen edustajien kanssa juttellessani, että esimerkiksi lasten tanssitunneilla ja sirkustunneilla käytetään samoja laululeikkejä kuin musiikkileikkikoulutunneillakin. Onkin hienoa, että on alettu puhua yhä vahvemmin taiteidenvälisyydestä ja myös erilaisia koulutuksia järjestetään, joissa yhdistyy eri alat. Luulen, että musiikin on taiteenalana luontaisestikin helpompi yhdistyä muiden taiteenalojen parissa, koska esimerkiksi teatteriesityksissä on monesti musiikkia ja sirkuksessa vieläkin useammin. Liikkeeseen on kokemukseni mukaan helppoa liittää rytmiä, mikä on yksi musiikin peruselementeistä. On myös totta, että musiikkiliikunta itsessään integroi musiikin ja liikkeen (Juntunen, Perkiö & Simola-Isaksson, 2010). Allekirjoitan tämän täysin.

Ruokonen (2017, 308-309) toteaa, että musiikin integraatio muuhun oppisisältöön saa aivotutkimuksesta vahvat perusteet. Musiikin yhdistäminen oppimiseen tukee ja vahvistaa oppimisen, jossa tarvitaan muistia ja tarkkaa motorista suoriutumista, lisäksi myös lapsen keskittymiskykyä ja kuullun erottelemiskykyä (Ruokonen, 2017. 308-309). Mielestäni on oleellista taideintegraation näkökulmasta, että tehdään eri alojen tutkimustyötä, joka tukee ja luo merkityksiä taiteiden yhdistämiselle lapsen kokonaisvaltaisen kehittymisen kannalta. Uskoisin, että tällä on tulevaisuudessa merkitystä, kun esimerkiksi

lasten vanhemmat miettivät lapsilleen sopivia harrastuksia. Ruokonen (2017, 309) toteaa myös, että mitä pienemmästä lapsesta on kyse, niin sitä tärkeämpää on liittää musiikki lapsen päivittäisiin toimintoihin. Monesti pienten vauvojen kanssa äidit laulavatkin ja leikittelevät äänellään vauvan kanssa ihan luonnostaan – tätä yhteistä vuorovaikutuksellista integraatiota pitäisi mielestäni jatkaa myös lapsen kasvaessa isommaksi. Oppimateriaalikirjaa tehdessäni olenkin pyrkinyt liittämään opeteltavia asioita lasten maailmaan ja tavallisiin heitä ympäröiviin teemoihin.

Taideintegraation työtavat voivat olla monenlaisia ja niissä voidaan yhdistellä eri taiteenalojen työtapoja. Esimerkiksi Minna Lappalaisen kehittämä Laulupiirtäminen yhdistää toimintaan laulun ja kuvallisen ilmaisun samanaikaisesti. Laulaminen ja kuvallinen ilmaisu tukevat toisiaan ja tuloksena syntyy laulupiirros. Pienet käyttötarkoitukseen sopivat laulut auttavat lasta piirtämään vaihe vaiheelta esimerkiksi lumiukon, auringon ja sadepisaroihin. Laulupiirtämistä voidaan tehdä myös ilman kynää esimerkiksi ilmaan tai sormella selkään piirtäen. (Laulau:n internetsivut.)

Itse olen tehnyt tunneilla lasten kanssa myös piirtämistä laulaen samalla, mutta en niin systemaattisesti vaihe vaiheelta edeten kuin laulupiirtämisessä. Olen toteuttanut piirtämistä enemmän lapsia motivoivana ja luovuutta herättelevänä tekemisenä.

4 Katsaus olemassa oleviin soitto-oppimateriaaleihin

4.1 Kitaransoiton alkeisoppimateriaaleihin tutustuminen

Esittelen tässä muutamia kitaransoiton alkeisoppimateriaaleja lyhyesti, jotka ovat mielestäni tutustumisen arvoisia. Tutustuin työtä tehdessäni monenlaiseen alkeiskitaransoiton oppimateriaaliin, joka sopisi pienimpien lasten opetukseen. Suurin osa löytämästäni materiaalista on keskittynyt melodiasoiton opettamiseen, mutta olen pyrkinyt löytämään myös sellaista materiaalia, jossa olisi käyty läpi yksinkertaisten sointujen soittamista. Aioin tehdä kirjani sointujen soittamisen näkökulmasta, joten siitä syystä esittelen materiaalia, joissa sointuja on huomioitu. Erilaisia kitarakirjoja läpi käydessäni olen kiinnittänyt huomiota myös lapsilähtöisyyden huomioimiseen, luovuuden ja erilaisten työtapojen käyttöön sekä kuvitukseen.

On todettava, että alle kouluikäisten kitaransoitomateriaalille on suuri tarve, koska monissa kirjoissa soittotekniset asiat etenevät nopeasti eteenpäin ja ne ovat selvästi suunnattu kouluikäisille soittajille. Suomenkielisten pienten lasten alkeissoittokirjojen löytäminen oli haastavaa, koska niitä ei ole julkaistu moniakaan. Hieman yllätyksenä minulle tuli myös se, ettei kirjoja löytynyt kovinkaan helposti myöskään muilla kielillä. Erityisesti ihmettelin, miksei kolmen ylimmän kielen sointuja ole käytetty laajemmin kirjoissa. Yritän omalla työlläni vastata tähän tarpeeseen.

Esittelen ensin suomenkielisiä kitarakirjoja. Fiona Tharmaratnamin ja Andrzej Wilkuksen *Vivo kitara* (2005) on suunnattu noin 6–9 -vuotiaalle vasta-alkajille. Kirja sisältää pääasiassa yksiaänisiä kappaleita, mutta mukaan tulee loppupuolella myös bassosäveliä yhdistettynä melodiaan. Myös kolmen ylimmän kielen sointuja on esitelty joidenkin kappaleiden yhteydessä. Opettajalle tai edistyneemmälle soittajalle on erilaisia säestyskuviota. Oppilaan nuotit ovat aina kirjoitettu isommalla. Erilaisin symbolein, jotka on esitelty kirjan aluksi, on annettu ohjeita, mihin kulloinkin voi kiinnittää huomiota tai milloin voi myös laulaa mukana. Materiaali soveltuu myös yhteissoittoon muiden kitaristien kanssa tai samoja kappaleita löytyy myös muista *Vivo*-sarjan kirjoista, joita on tehty muille instrumenteille. (Tharmaratnam & Wilkus 2005.)

Kirjassa on kuvia, jotka elävöittävät ja herättävät lasten mielikuvituksen. Myös pieniä musiikkiin liittyviä tehtäviä on siellä täällä kappaleiden lomassa. Kirjassa on huomioitu jonkin verran erilaisia musiikin työtapoja, esimerkiksi laulamista, omaa keksimistä ja improvisoimista. Olen käyttänyt *Vivo* kitaraa yksityissoittotunneilla, mutta en ryhmässä.

Ajattelen, että Vivo kitara vaatii lapselta aika nopeasti kykyä vastaanottaa nuotti-informaatiota, mikä on tähän asti opettamissani pienten lasten kitararyhmissäni ollut vielä liian haastavaa. (Tharmaratnam & Wilkus 2005.)

Yritin kirjakatsausta tehdessäni etsiä erityisesti pienille alkeissoittajille suunnattua oppimateriaalia, joka etenisi sointujen näkökulmasta, koska suurin osa kirjoista lähti melodiasoiton näkökulmasta. Jouduin toteamaan, että sellaista materiaalia on hyvin vähän saatavilla suomenkielisenä – ei lähes ollenkaan.

Löysin kuitenkin Antero Laurilan (2013) Lastenlauluja kitaralle -materiaalin, jossa on yksittäin perinteisiä lauluja eri sävellajeissa melodiasoittoa varten ja sointumerkit sointujen soittoa varten. Kirjan käyttäjälle-osiossa todetaan materiaalin olevan enemmän koelma kuin kitarakoulu, mutta siinä on kuitenkin pedagoginen ote (Laurila 2013). Melodiasoiton kannalta kappaleet etenevät aluksi C-duurista ja a-mollista G-duuriin, D-duuriin ja A-duuriin. Lopussa on myös muutama kappale eri tahtilajeissa ja otelaudan asemissa. Melodiasoiton kannalta laulut ovat alkeissoittajalle hyvistä sävellajeista ja ne ovat pääsääntöisesti lasten laulettavissa. Joskin melodiat menevät usein myös pienen g:n korkeudelle, mikä on lapsille aika matala sävel laulaa. Käyttäjälle tarkoitettussa alkupuheessa todetaankin, että sävellajit on valittu kitaran ehdoilla, joten laulaminen saattaa olla hankalaa joissakin kappaleissa (Laurila 2013). Lauluissa ei kuitenkaan ole mukana sanoja, joten ne pitää etsiä muualta tai muistaa ulkomuistista. Luulen, että lastenlaulujen tutuus auttaa lapsia oppimaan melodioita ja vanhempien on helpompi auttaa harjoittelussa.

Laurilan kirjassa harmoniat etenevät kolmen kielen soinnuista isompiin sointuihin. Uudet soinnut on esitelty otetaulukoilla kappaleiden ohessa. Aika pian soittajalta vaaditaan useamman vasemman käden sormen käyttämistä sointuotteiden painamiseen. Kirjan loppupuolella on myös dimisoituja ja ylinousevia sointuja esitelty soittajalle. (Laurila 2013.)

Ilahduttavaa oli löytää materiaalia, missä myös sointujen soittamista on huomioitu pedagogisesti edeten. Jos ajattelen Lastenlauluja kitaralle -materiaalia pienen, alle kouluikäisen lapsen näkökulmasta, etenevät soinnut ja melodiat nopeasti. Etenkin sointukappaleissa tulee pian paljon erilaisia sointuja ja nopeita vaihtoja soinnusta toiseen jo kirjan alussa, mikä ainakin omissa ryhmissäni on pienille soittajille haastavaa. Motoristen taitojen karttuessa kirjassa on kuitenkin paljon hyvää soitettavaa materiaalia. Erilaiset ohjeet ja neuvot luoviin työtapoihin soittamisen lisäksi on jätetty opettajalle tässä materiaalissa.

Olen tämän opinnäytetyön tiimoilta tutustunut myös jonkin verran muun kielisiin kirjoihin, koska suomenkielisiä pienille lapsille suunnattuja kitaran alkeisopetusmateriaaleja on vähän ja olen halunnut laajentaa tietouttani. Huomasin, että nykyaikaisia lapsilähtöisiä kitarakirjoja on myös muilla kielillä ollut vähänlaisesti.

Tatiana Stachakin (2004) *First Class Guitar* -kirja on monilla opettajilla käytössä vähän isompien, kouluikäisten lasten kanssa. Tahdon nostaa kirjaa esille tässä, koska kirjan kuvat tekivät minuun vaikutuksen ja tiedän sen olevan Suomessa käytössä jonkin verran, mikä tuli esille myös kyselytutkimuksessani. Kirjan kuvat ovat erittäin viehättäviä ja inspiroivia. Soitannollisesta näkökulmasta katsottuna kirja etenee melodiasoiton kautta. Ensin käydään läpi vapaat kielet ja sen jälkeen perussäveliä kolmelta ylimmältä kieleltä edeten melodioissa kirjan lopussa jo haastaviin sooloteoksiin. Soitettavaa kirjassa riittää monelle vuodelle. (Stachak 2004.)

Kirjan vahvuuksia on se, että samassa materiaalissa on kaikki tekstit puolaksi, englanniksi ja saksaksi. Erilaiset työtavat on merkitty tietynlaisin symbolein, joten oppilaan sekä opettajan on helpompi kiinnittää huomiota tärkeisiin asioihin kunkin laulun yhteydessä.

Sain opinnäytetyön tekoprosessini ihan loppupuolella käsiini myös Tatiana Stachakin (2016) *Elementarz gitarzysty* -kirjan, joka on suunnattu selvästi pienemmille soittajille. Kirja on puolankielinen, joten ymmärrykseni on valitettavan vähäinen. Tajusin, että toisaalta on hyväkin asia, etten pysty ymmärtämään kaikkia kirjan tekstejä, koska nyt pystyn katsomaan kirjaa lukutaidottoman lapsen silmin, joita monet alle kouluikäiset vielä ovat. *Elementarz gitarzystyn* kuvat ovat kauniita, värikkäitä ja sisältävät informaatiota, jonka avulla pystyy ymmärtämään hyvin mihin soittoasiat liittyvät. Kirjassa käydään läpi perusalkeiskitaristille tärkeitä musiikillisia asioita, mutta suuri painoarvo näyttää olevan myös erilaisten symbolien hahmottamisessa ja hiljalleen nuotinluvun ymmärtämisessä. Kirja sisältää luettavia tarinoita, jotka on sidottu kokonaisuudeksi kahden lapsen kautta. Materiaali sisältää myös erillisen säestysvihon opettajalle sekä muutamia erillisiä A4-kokoisia pelialustoja. (Stachak 2016.)

Vastaavanlainen materiaali olisi erittäin tervetullut myös suomeksi käännettynä. Kirjassa on huomioitu erittäin hyvin lapsilähtöisyyttä ja lasten osallistumista, minkä uskon lisäävän lasten omaa keksintää ja luovuutta. Oli hauskaa huomata, että Stachakilla on ollut samanlaisia ajatuksia kuin minulla – tosin sointuja kirjassa ei käsitellä ollenkaan. Stachakin kirjassa vahvuutena on lasten osallisuus ja innostava kuvitus. (Stachak 2016.)

Tutustuin myös Heiki Mätlikin (2006) vironkieliseen kirjaan nimeltä Kitarriaabits, joka lähtee vapaiden kielten soittamisesta. Mukaan tulee kuitenkin kirjan alkupuolella myös kolmen ylimmän kielen soinnuista C, G ja G7 (s.18) sekä myöhemmin pienten melodioiden ohessa esitellään muitakin sointuotteita. Kirjassa on mielestäni hyvää se, että myös harmoniat reaalisointumerkkien kautta kulkevat mukana. Kitaristeille tulee käytännön elämässä kuitenkin aika nopeasti reaalisointumerkit eteen. (Mätlik 2006.)

Ruotsinkielisessä Hans-Olof Sandqvistin (1998) Ackorden och jag Gitarr 1 -kirjassa edetään sointuja soittaen. Hän opettaa kuitenkin jo heti isot, tavalliset soinnut ja kappaleita katsellessa huomaa, että kirja on suunnattu vähän vanhemmille soittajille. Ulkoasultaan kirja on mielestäni selkeä ja sisältää hyviä kuvia. Tästä syystä tahdoin nostaa tämän materiaalin esille. Samalla ulkoasuidealla on tehnyt myös Hans-Olof Sandqvistin (1995) tekemä Gitarren och jag 1 -kirja, joka etenee melodian soittamisen näkökulmasta. Gitarren och jag 1 -kirjassa on huomioitu myös improvisoimista, korvakuulolta soittamista ja siinä oppilas saa itse kirjoittaa esimerkiksi asteikon sävelten nimiä kirjaan. Pidän kirjassa siitä, että siinä aktivoidaan oppilasta soittamisen lisäksi. (Sandqvist 1995. Sandqvist 1998.)

Ruotsinkielisistä materiaaleista voisin nostaa esille myös Ulrik Lundströmin ja Jan Utbultin (2014) Gitarrbus 1 -kirjan, jossa on melodioiden soittamisen lisäksi myös soinnuilla soittamista. Materiaali soveltuu näppäillen soittamiseen sekä plektralla soittamiseen. Kirjan alussa on helppoja melodioita, mutta soittaja pääsee soittamaan myös pop- ja rock-musiikkia. Pidän kirjassa siitä, että uudet sävelet on esitelty selkeästi piirretyn kitaran kuvan kaulalla. (Lundström & Utbult, 2014.)

Rajauksen takia en esittele tässä työssä laajemmin kitaransoiton materiaaleja nimeltä, mutta todettakoon että monet materiaaleista lähtevät melodiasoiton näkökulmasta eikä muita työtapoja kuin perinteisiä soittamista ja vähän laulamista, ole kovinkaan monessa materiaalissa huomioitu. Yhteissoiton kannalta kirjoissa on mahdollisuuksia, mutta nekin ovat osassa aika piilossa. Huomasin myös, että aihepiireiltään monet kitaramateriaalit ovat suunnattu vähän isommille soittajille, noin kouluiästä ylöspäin. Sointujen soitossa muutamien lastenlaulujen jälkeen siirrytään pääasiassa aikuisille suunnattuun musiikkiin monissa kirjoissa.

4.2 Muiden muskarisoittimien alkeisoppimateriaaleihin tutustuminen

Olen tätä opinnäytetyötä tehdessäni tutustunut muiden muskarisoittimien alkeisoppimateriaaleihin. Ensin ajattelin, että esittelisin tarkemmin muiden soittimien alkeisoppimateriaaleja, mutta työn rajaamisen takia päädyin siihen, että luon tässä yleisen katsauksen materiaaleihin. Kokoan tähän vain joitakin keskeisiä havaintoja, joihin olen työtä tehdessäni kiinnittänyt huomiota. Näitä asioita ovat kirjojen innostavuus ja ulkoasun lasten näkökulmasta katsottuna sekä sisältö lähinnä sointujen soittamisen näkökulmasta.

Kantele on hyvin perinteinen soitin musiikkileikkikoulutoiminnassa, joten erilaisia lapsille suunnattuja kanteleoppaita löytyy useampia. Esittelen tässä kantelekirjoista esimerkkinä Satu Sopasen ja Ulla Piispanen (2015) Vivo pikkukanteletta, koska se on uusimpia kirjoja ja yleisesti paljon käytössä nykyään. Samoja elementtejä on kuitenkin myös muissa kantelekirjoissa. Vivo pikkukantelekirjan kappaleissa soitetaan erilaisilla efektiäänillä, tutustutaan sointujen ja melodioiden soittoon lapsilähtöisellä tavalla. Kappalevalikoimassa on tuttuja sekä uusia lauluja. Materiaali on ulkoasultaan selkeä ja sisältää paljon kuvia, joita lasten on myös mahdollista värittää halutessaan. Soinnut on merkitty roomalaisin numeroin, mikä on kantelemateriaaleissa tyypillistä. Kappaleiden nuotinnoksessa on käytetty perinteistä notaatiota ja melodioiden alla on myös sanat kappaleisiin. Tärkeitä asioita on nostettu esille erillisten laatikoiden sisään ja myös tähtikuvio on merkitsemässä uutta huomioitavaa asiaa. Etenkin kirjan alussa on mukana tarinoita, joihin on liitetty kanteleensoittamista mukaan. Erilaisten työtapoja on soittamisen ja laulamisen lisäksi nostettu jonkin verran esille ja kirjasta löytyy muun muassa ohjeistus kehorytmeihin yhden kappaleen yhteydessä ja toisen kappaleen ohessa johdatellaan soittajaa improvisoimaan. (Sopanen & Piispanen, 2015.)

Kantelekirjoissa on yleisesti ottaen mielestäni hyvin huomioitu monenlaiset lastenlaulut, jotka sisältävät lapsia kiinnostavia aihepiirejä. Lasten omaa keksintää ja improvisoimista on mukana jonkin verran useammassa kantelekirjoissa, joihin tutustuin opinnäytetyötä tehdessäni. Improvisointitehtävät juontavat juurensa varmasti kanteleen vahvasta kansanmusiikkiyhteydestä, jossa perinteisesti on improvisoitu ja muunneltu soitettavia melodioita.

Esittelen Salla Marttilan (2017) Muksulele-ukulelekirjaa, koska ajattelen ukulelen soitossa olevan samaa kuin kitaran sointujen soitossa, vaikka kyseessä onkin eri soitin. Muksulele-kirja etenee ukulelella sointujen soittamisen näkökulmasta. Kirja sisältää nuo-

tit kappaleisiin nuottiviivastolla, reaalisointumerkit ja sanat. Marttilan säveltämissä lauluissa on perinteisiä musiikkileikkikouluvuoden kulkuun liittyviä teemoja. Kirjassa on Vivo pikkunkanteleen tapaan värityskuvia lapsille, jotka liittyvät aina soitettavaan kappaleeseen. Muksulelessa on tärkeitä soittoon liittyviä asioita nostettu esille laulujen yhteydessä, mikä helpottaa uuteen soittimeen tarttumista ja ohjeistaa myös vanhempia kotona lapsensa soittoharrastuksen tukemisessa. Kirjassa on myös esitelty erilaisia pieniä säesrytmejä, mitä voidaan käyttää soitettaessa. (Marttila 2017.)

Kanteleen ja ukulelen oppimateriaaleja voi hyvin soveltaa myös kitaransoiton opetukseen, mutta on huomioitava, että osa soinnuista on kitaralla soitettaessa alle kouluikäisille soittajille vaikeita. 5-kielisen kanteleen materiaalit ovat suurimmaksi osaksi D-duurissa tai d-mollissa, joten niitä pitää transponoida kitaralle sopiviksi.

5 Oppimateriaalin tekeminen

5.1 Lähtökohdat tekemiselle

Lähtökohtina työn tekemiselle on ollut oma haluni kehittää kitaransoiton opetusta luovempaan ja lapsilähtöisempään suuntaan, jossa hyödynnettäisiin mahdollisimman monenlaisia luovia työtapoja. Erityisen tärkeänä pidän oppilaan kokonaisvaltaista kohtaamista ja hyvän vuorovaikutuksen kehittämistä. Mielestäni aito kohtaaminen on kaiken oppimisen lähtökohta. Oma opetusfilosofiani on vaikuttanut suuresti tämän oppimateriaalin syntyyn ja siksi olen paljon pohtinut valintojani ja niihin vaikuttaneita syitä.

Musiikkiterapeutin ammattipätevyyteni kautta huomaan yhä enenevässä määrin suhtautuvan jokaiseen oppilaaseen yksilönä ja luottavan opettajan ammattitaitoon huomata ja löytää oikeat keinot oppilaan oppimiselle yhdessä oppilaan kanssa. Jotta tällainen oppilaalle kulloinkin parhaiden oppimistapojen löytäminen mahdollista, on opettajan tarjottava ainakin aluksi mahdollisimman monia aisteja hyödyntävää opetusta. Toisaalta on myös löydettävä oppilaalle haastettava tuottavat asiat ja pyrittävä kehittämään niitä eteenpäin kokonaisvaltaisen kehittymisen tukemiseksi.

Toiveenani on ollut jo useamman vuoden ajan saada käsiini materiaalia, jota pikkukitaristit voisivat käyttää soittoharrastuksensa alkutaipaleella ja joka olisi suunnattu erityisesti kitaraa ajatellen. Kantelemuskareihin löytyy alkeismateriaalia monien kirjojen muodossa, nokkahuilisteille on kirjoja ja pianisteille on materiaalia sekä myös ukulelen soittajille. Kitaristien kanssa olen kokenut haastavaksi sen, että monet muskarilauluista ovat D-duurissa, kuten 5-kielisen kanteleen vire useimmiten, ja olen joutunut todella paljon kehittämään ja kirjoittamaan kappaleita C-duuriin. Tavoitteenani oli saada valmiiksi sopivaa materiaalia käyttöön ja vähentää edes hieman sitä kaikkea suunnittelutyötä, jota opetuksen ohessa joutuu tekemään.

Kitaran soittotekniikan kannalta lähdin lähtökohtaisesti tekemään materiaalia ajatellen sointujen soittamista. Kokonaisvaltaisen musiikin oppimisen kannalta pidän tärkeänä, että lapset laulavat ja soittavat. Kitaran tahdoin toimivan pääasiassa säestyssoittimena materiaalissani, joskin pieniä melodian soiton alkeitakin tahdoin ottaa mukaan. Tällaista materiaalia on myös vähemmän saatavilla ja kuitenkin kokemukseni mukaan lasten ensimmäiset mielikuvat kitarasta soittimena ovat monesti sellaiset, että kitaraa saa ”rämpyttää”. Ajatuksenani kirjaa tehdessä on se, että lapset pääsevät heti soittamaan. Kirjani

laulujen kautta pienet kitaristit oppivat perussointuja kolmella ylimmällä kielellä, millä he pystyvät soittamaan lastenlauluja ja laulamaan samalla mukana.

Yhtenä keskeisenä ajatuksenani on se, että musiikin avulla voisi tukea vahvasti myös lasten kokonaisvaltaista kehittymistä. Kitaramuskaritunneillani teemme muutakin kuin vain soitamme, joten toiveenani olisi, että myös muut toiminnot näkyisivät myös kotona lasten soittaessaan ja harjoitellessaan uusia asioita musiikista. Tahdoin myös materiaalin teon yhteydessä tutustua syvemmin 5–7 -vuotiaita lapsia kiinnostaviin asioihin ja heitä ympäröivään maailmaan, jotta pystyisin kehittymään heidän opettajanaan.

Tein alemman ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyönäni oppimateriaalia improvisointiin lasten kanssa, mutta silloin näkökulma oli enemmän se, että opas oli opettajalle. Opinnäytetyöni teoriaosuus on luettavissa Theseuksessa nimellä Puhuvalla kitaralla improvisoiden – Ajatuksia alkeissoitonopetuksen oppimateriaalin tekemisestä (Kohonen 2012). Jo silloin heräsi kuitenkin ajatus, että jonain päivänä olisi hienoa tehdä materiaalia, jossa myös muitakin varhaisiän musiikkikasvatuksen keskeisiä työtapoja läsnä ja etenkin, että materiaali olisi lapsilähtöistä ja lapsille suunnattua.

Lisäksi minulla on käsitys, että alkeissoitonopetusmateriaalille on tarvetta kitaransoitonopettajien keskuudessa ja etenkin ryhmämuotoiseen opetukseen soveltuvaa. Saan toisinaan syksyisin puheluita tutuilta, että olisiko minulla antaa vinkkejä, mitä uuden alkavan pienten lasten kitararyhmän kanssa voisi tehdä. Minulla itselläni on ollut syksystä 2013 alkaen kitaramuskarilaisia ja tänä lukuvuonna 2018-2019 kitaramuskariryhmiä 5–7 -vuotiaille kitaristeille oli jo kymmenen.

Viime vuosina musiikkipedagogisiin ajatuksiini on musiikkiterapian ohella vaikuttanut erityisesti Orff-pedagogiikka, kun olen tutustunut JaSeSoi ry:n järjestämällä tasokursseilla. Orff-pedagogiikka on kokonaisvaltaista ja oppijälhtöistä musiikkikasvatusta, jossa lähtökohtana on vuorovaikutteinen prosessi (JaSeSoiRy:n internetsivut). Keskeisiä elementtejä ovat kuuntelu, liike, puhe, laulu ja soitto ja musisointi lähtee kokeiluista edeten improvisointiin, ilmaisemiseen. Musiikillista ilmaisua liitetään myös muihin taiteenlajeihin. (JaSeSoi ry:n internetsivut). Orff-pedagogiikasta olen huomannut ottaneeni yhä enenevässä määrin mukaani prosessiluonteista työskentelyä ja sitä, että kappaleita ei tarvitse olla monia, vaan jo yhdenkin pienen laulun kanssa voi tehdä paljon.

Työni yksi tavoite on saada kitaraa näkyväksi enemmän musiikin varhaiskasvatuksessa ja saada opettajat rohkeammin tarttumaan kitaraan muskaritunneilla. Toinen materiaalin

teon tavoitteista on, että kitaransoitonopettajat innostuisivat opettamaan enemmän pienten, alle kouluikäisten lasten kitararyhmiä. Kolmantena materiaalin teon tavoitteena on ohjeistaa myös vanhempia ja auttaa heitä tukemaan lastaan heti musiikin harrastamisen aloittamisesta alkaen. Mahdollisesti joku vanhemmista saattaisi innostua soittamisesta itsekin.

5.2 Materiaalin tekoprosessin kuvaus

Oppimateriaalin tekoprosessi oli kokonaisuudessaan hyvin aikaa vievää pitkä prosessi, mikä sisälsi monenlaisia erilaisia vaiheita, jotka olivat osittain myös päällekkäin. Minulla oli kasassa jo materiaalia, jota olen käyttänyt kitaramuskareissani viime vuosina ja alkuperäinen suunnitelma oli kasata ne yhdeksi kirjaksi lapsille. Päädyin kuitenkin jo alkusyksystä 2018 siihen, että säveltäisin ja sanoittaisin sittenkin käytettävät laulut itse. Samaan aikaan kun mietin sopivia aihepiirejä kappaleisiin, sain opetusta laululyriikoiden kirjoittamisesta, sävelsin pieniä melodioita, niin luin opinnäytetyöhöni liittyvää kirjallisuutta ja tutkin muita opetusmateriaaleja. Erilaiset prosessin vaiheet menivät päällekkäin ja ristiin välillä.

Koin erittäin hyvänä asiana sen, että minulla oli uudelle valmistuvalle laululle aina testiryhmä valmiina työpaikallani Pop & Jazz Konservatorion musiikkileikkikoulussa. Sain välitöntä palautetta onnistumisistani kappaleissa ja myös huomioita siitä, mitä pitäisi vielä muokata. Havainnoin ja itsereflektoin kokemuksia koko ajan. Sain mahdollisuuden myös videoida opetustilanteita ja katselin niitä muistini tueksi opetustilanteiden jälkeen. Varsinaiseen tutkimustyöhön en kuitenkaan tehnyt videoanalyseja, vaan käytin videoita vain oman muistini tukena tärkeiden teemojen nostamiseksi esiin. Tein myös jatkuvan havainnoinnin lisäksi välillä pieniä suullisia kyselyitä lapsille liittyen materiaaliin. Kyselin lapsilta esimerkiksi, miltä kappaletta tuntui soittaa ja tein kysymyksiä liittyen kappaleiden teemaan ja tehtäviin.

Kirjoitin nuotteja puhtaaksi nuotinkirjoitusohjelmalla laulujen valmistuttua. Lisäksi aloin jo heti alkusyksystä piirtää kirjaan kuvia. Minulle oli itsestään selvää, että kuvitan kirjani itse. Kuvittaminen olikin paljon aikaa vievämpi prosessi kuin mitä olin etukäteen ajatellut.

Omissa kymmenessä kitararyhmässä materiaalin testaamisen lisäksi esittelin Kohti kitaraa -kirjani luonnosta muille kitaristeille ja varhaisiän musiikinopettajille talven ja kevään

aikana ja sain heiltä hyviä huomioita kirjaani liittyen. Näiden ajatusten pohjalta muokkasin vielä vähän työtäni. Opinnäytetyöni sisällön ohjaajilta sain myös hyviä neuvoja pitkin vuotta materiaaliini liittyen.

Materiaalin viimeistelyä on ollut loppukevästä 2019 ja taittoon liittyvää tekemistä jää myös tämän opinnäytetyön ulkopuolelle, jotta materiaali on lopullisesti painoa varten valmis. Sisällöllisesti kirja kuitenkin valmistui opintojen aikana, mikä oli projektini päätavoite. Opinnäytetyönä tehdystä materiaalista syntyi kirja, joka on tarkoitus julkaista nimellä ”Kohti kitaraa -kitaransoiton oppimateriaali lapsille ja lasten kanssa työskenteleville”.

5.3 Materiaalin sisältö

Esittelen tässä Kohti kitaraa -oppimateriaalin sisältöä. Kuvaan syitä, jotka ovat vaikuttaneet päätöksiini, esittelen sisältöä laulujen aiheiden ja laululyriikoiden, laulujen säveltämisen, kitarateknisten ja musiikillisten asioiden sekä ulkoasun suhteen. Esittelen myös luovia työtapoja, joita olen materiaalissa käyttänyt ja joita toivon materiaaliini herättävän käytettäväksi enemmän soittotunneilla lasten kanssa.

5.3.1 Laulujen aiheet ja laululyriikat

Laululyriikoita tehdessä pyrin siihen, että sanat olisivat sen verran yksinkertaisia, että lapset pystyvät laulamaan niitä samalla kun he soittavat. Tahdoin kuitenkin, että laulujen sanat ruokkisivat lapsia omaan keksintään eivätkä antaisi liikaa valmiita vastauksia. Näin saisin lisättyä lasten osallisuutta ja saisin lasten ääntä enemmän kuuluviin tunnilla.

Ajattelin materiaalin soveltuvuutta myös musiikkiterapiamaailmaan, koska olen koulutukseltani myös laaja-alainen musiikkiterapeutti. Musiikkiterapiassa voidaan käsitellä erilaisia tunteita ja tästä syystä tahdoin, että lauluissa olisi jonkinlaista tarttumapintaa myös tunnetyöskentelyyn lasten kanssa. Vilkkaimpien lasten kanssa olen tavallisissa muskariryhmissäkin keskustellut erilaisista tunteista. Ryhmää ohjatessa tulee myös välillä eteen ristiriitatilanteita, joiden ratkaisemiseksi yhdessä lasten kanssa olisi hyvä, jos voisi käyttää jotain laulua, missä olisi mainittu esimerkiksi kyseinen tunne. Esimerkiksi kappale Ystäväni, jossa käsitellään leikkien keskenjäämistä ja ikävää, syntyi ajatuksesta, kun iltapäivien ensimmäisten ryhmien kanssa on ollut välillä puhetta siitä, että lapsia on harmittanut, kun vanhemmat ovat tulleet hakemaan heitä liian ajoissa päiväkodista ja heillä jäi leikit täysin kesken.

Olen kirjaprojektini edetessä kiinnittänyt tavallista enemmän huomiota opetuksessani käyttämieni laulujen sanoihin. Lisäksi on yrittänyt tarkemmin kuunnella lasten kiinnostuksen kohteita, esimerkiksi millaisista kirjoista, peleistä tai lasten tv-ohjelmista he ovat puhuneet.

Osassa lauluja olen käyttänyt riimejä, koska monesti olen havainnut niiden auttavan lapsia sanojen muistamisessa. Monesti olen jättänyt riimejä myös tietoisesti pois, jotta sanat eivät ole niin ennalta-arvattavat ja lapset joutuvat silloin kokemukseni mukaan keskittymään kuuntelemaan sanoja tarkemmin. Olen työssäni huomannut, että etenkin esikouluikäiset ovat olleet hyvin kiinnostuneita erilaisista riimeistä ja keksivät niitä itsekkin. Toisaalta olen heidän kanssaan huomannut myös sen, että riimittömyys antaa mahdollisuuksia yllätyksille, mitkä ovat lapsista monesti hauskoja.

Olen tahtonut sanojen kautta ruokkia lasten luovuutta ja jättää lasten tai kuulijan päätettäväksi loppuratkaisun. Avoimet loput myös helpottavat kokemukseni mukaan laulujen liitettävyyttä erilaisiin perinteisiin muskariteemoihin, joita on esimerkiksi vuodenkulkuun liittyvät teemat. Esimerkiksi Talvipesän karhut-kappaleen ohessa opettaja voi halutesaan ottaa käyttöön Karhu nukkuu -laulun. Lumikko yllättää -kappale taas sopii käytettäväksi hyvin muiden lumiukkoteemaisten talvilaulujen kanssa.

5.3.2 Laulujen säveltäminen

Lähtökohtana säveltämiselle oli idea siitä, että lapset pystyvät helpoilla kolmen ylimmän kielen soinnuilla säestämään omaa laulamistaan samalla ja keksimään omia efektiäänisiä kitaralla laulujen yhteydessä ryhmässä tai yksityisopetuksessa. Tahdoin myös, että melodiat ovat sen verran yksinkertaisia, että niitä voivat lapset soittaa niitä itse vähän myöhemmin.

Melodiat

Olen pyrkinyt säveltämään kirjan melodiat niin, että ne liikkuvat helposti laulettavalla alueella. Useiden tutkimusten mukaan alle kouluikäisten lasten äänialue laulaessa on keskimääräisesti välillä c1-e2 ja käsittää noin viisi säveltä (Krokfors 2017, 148-149, 159-160). Kuitenkin laulun kehittyminen on yksilöllistä ja jos lapselle on laulettu paljon, voi hän edetä äänenkäytössään pidemmälle jo varhain. Laulutaidon kehittymiseen vaikuttaa myös elimistön lihastoimintojen kehitys ja äänihuulten koko vaikuttaa suoraan puhe- ja lauluäänen korkeuteen. (Krokfors 2017.)

Lasten on siis vaikeaa laulaa matalia säveliä. Monissa perinteisissä kitaransoiton oppimateriaaleissa on melodioita G-duurissa, jolloin voidaan helposti käyttää vapaita kieliä ja melodioiden perussävel löytyy kolmannelta kieleltä. Monesti olen kitaraa opettaessani kitaramateriaalien kanssa joutunut toteamaan, että lapsille pienen oktaavin g-sävelen laulaminen on haastavaa. Olen pyrkinyt kirjoittamaan kaikki melodiat niin, etteivät ne mene alemmas kuin pienen oktaavin a-sävel. Kokonaisvaltaisen oppimisen kannalta pidän hyvin tärkeänä sitä, että lapset pystyvät ja saavat myös laulaa mukana soittamisen lisäksi. Joskin joitakin tekemäni kirjan kappaleita voidaan tarvittaessa myös vain soittaa sointujen ja melodian kanssa ilman laulua. Asteikot kappaleideni melodioissa ovat perinteisiä duureja ja molleja, mutta myös pentatoniikkaa eli viisisävelisyyttä on löydettävissä paikoitellen.

Tahdoin myös, että melodiat ovat alkeissoittajille helposti soitettavissa kitaralla soittoteknisistä lähtökohdista katsottuna. Melodiat ovat siis soitettavissa kolmella ylimmällä kielellä ja pääasiassa vain ensimmäisessä asemassa. Joissain kappaleissa tein kuitenkin poikkeuksen musiikillisesta syystä, esimerkiksi Lumiukko ja lentokone -kappaleessa melodia menee korkeammalle ja asemaa joutuu vaihtamaan. Koin, että korkealle lentävän lentokoneen melodiakin voi mennä korkeammalle. Lähtökohtaisesti olen tehnyt materiaalin sointujen soittamisen näkökulmasta, joten en antanut muutaman laulun melodian menemisen korkealle olla este ottaa niitä mukaan kirjaan. Ajattelen myös, että lasten laulamisen kehittymisen kannalta on hyvä, että kaikki melodiat eivät pyöri vain noin kvintin alueella. Kehittymisellekin pitää antaa mahdollisuuksia.

Rytmiikka

Kirjan laulujen melodiat ovat tasajakoisia tai kolmijakoisia, mikä on perinteistä omalle kansanperinteellemme. Suomalaisten lasten on helppo oppia tyypillistä kansanlaulustomme rytmiikkaa eli tasa- ja kolmijakoisia rytmejä (Krokfors 2017, 159). Olen materiaalin selkeyden säilyttämiseksi pitäytynyt näissä tahtiosoituksissa soittokappaleissa ja toivon lasten oppivan tunnistamaan hiljalleen niitä kokemuksen lisääntyessä. Yhdessä materiaalin kappaleessa A-osa on tasajakoinen ja B-osa kolmijakoinen. Ajattelen kuitenkin, että lasten tulee esimerkiksi kuuntelemalla tutustua myös muunlaista rytmiikkaa sisältävään musiikkiin jo pienestä pitäen.

Kappaleiden melodioiden rytmiikkaan mukaan olen ottanut myös vaihtelua perinteisten taa- ja ti-ti -rytmien lisäksi. Materiaalissa on myös synkooppeja. Kokemukseni mukaan

lapset oppivat vaikeampaakin rytmikkaa suhteellisen helposti, jos aikuinen laulaa melodioita malliksi ja lapset opettelevat kappaleen kuulonvaraisesti. Monesti opetankin lapsille uusia lauluja kaikulauluna. Välillä opetan uuden melodian piilosityöttönä eli lapset esimerkiksi liikkuvat tai tanssivat ja taustalla soitan ja laulan uutta laulua, jolloin melodia ja sanat tarttuvat heille mieleen vähän huomaamatta.

Ruokosen (2016) mukaan Esi- ja alkuopetusikäiset lapset oppivat parhaiten toistamalla ja siksi laulunopetuksessa toimii parhaiten kaikulaulu. Lasten on todettu osaavan toistaa helpommin laulaen heille malliksi laulettuja sävelmää tai intervaleja kuin soittamalla kuultua. (Ruokonen 2016, 39.) Pidänkin tärkeänä kirjan laulujen opettelussa sitä, että opettaja käyttää rohkeasti omaa ääntään ja laulaa lasten kanssa myös ilman instrumenttia. Samaan pyrin kannustamaan vanhempia kotona yhdessä lapsensa kanssa musisoidessaan. Nämä asiat pyrin ottamaan huomioon kappaleita säveltäessäni.

Kirjan kappaleiden sointujen soiton osalta ajattelen, että tärkeintä on ensin hahmottaa perussyke ja säestää tahdin jokaiselle iskulle. Tästä syystä olen myös kirjan lasten nuotteihin kirjoittanut esimerkiksi 4/4 -tahtilajin kappaleen yhteen tahtiin neljä kertaa C-soinnun, jos tahdon C-sointua soitettavan koko tahdin ajan. Etenkin ryhmäsoitossa on erityisen tärkeää opetella samanaikaisuutta koko soittoporukan kanssa. Ensimmäinen lähtökohta on, että kappale alkaa ja loppuu yhtä aikaa. Sen jälkeen kiinnitetään huomiota sointujen soiton samanaikaisuuteen perussykkeessä, sitten voidaan soittaa myös nopeampia ja hitaampia rytmejä. Jos ryhmän perussyke on hyvin hallinnassa, mukaan voidaan liittää erilaisia komppeja eli säestää esimerkiksi taa tauko taa tauko -rytmillä tai ti-ti tauko ti-ti tauko -rytmillä tai taa ti-ti taa ti-ti -rytmillä. Tämän jälkeen kokemuksen mukaan voidaan ottaa takapotkuja eli soittaa sointuja vain toiselle ja neljännelle iskulle. Toisaalta välillä kakkos- ja nelosiskuille soittaminen on luonnistunut lapsilta oikein mainiosti jo varhaisessa soittovaiheessa, kun opettaja on vain soittanut ja näyttänyt rytmin selkeästi mukana.

Olen pyrkinyt kirjani työtavat-sivuilla avaamaan myös tätä kehorytmikkamaailmaa vähän kirjan käyttäjille, koska koen että sykkeen hahmottaminen ensin omassa kehossa ja sitten soittimessa on ensisijaisen tärkeää. Musiikin pitää mielestäni tuntua kehossa. Tästä ovat samaa mieltä monet muutkin musiikkikasvattajat. Esimerkiksi Haamu haaveilee -kappaleessa taputetaan käsillä perussykettä reisiin ensin toisella kädellä kaksi kertaa ja sitten toiseen reiteen kaksi kertaa toisella kädellä. Perussykkeen hahmottamisen lisäksi tarkoituksena on, että käsi vaihtuu aina kappaleen soinnun vaihtuessa Am-soinnusta G-

sointuun. Näin ollen liike tukee oppilaan kuulonvaraista hahmottamista, vaikka lapsi ei tästä aluksi mitenkään tietoinen ehkä olekaan itse.

Erilaisia rytmien taputuksia voi tehdä oman kehon lisäksi muihin soittimiin ja tavaroihin, joita luokassa sattuu olemaan tai vaikkapa tuolin reunaan, lattiaan tai seinään. Lapsilta voi kysyä myös heidän omia ideoitaan ja antaa heidän vapaasti tutkia erilaisia soundeja ympärillään. Käytän paljon tunneilla myös rytmien taputtelua kitaran kanteen ja talleen sekä välillä käänämme kitaran myös toisinpäin ja koputtelemmme takakanteen. Erilaisia kaikurytmejä on hyvä tehdä kokemuksen mukaan esimerkiksi silloin kun tahdon suunnata lasten tarkkaavuutta ja keskittymistä soittamiseen, opettajan kuuntelemiseen ja rauhoittumiseen tekemisen ääreen. Kitaran kanteen taputetut rytmit toimivat hyvin kappaleissa myös esimerkiksi alku- ja välisoittona tai ryhmässä yksi voi säestää rytmistiinatolla. Myös lapset voivat itse keksiä erilaisia alkusoitoksi sopivia rytmisiä kuvioita.

Muoto

Kirjan laulut noudattavat lähestulkoon kaikki AB tai AA BB-muotorakennetta. Päädyin yksinkertaiseen muotoon siksi, että se helpottaa yhteissoittoa muiden lasten kanssa. En myöskään halunnut, että laulut olisivat liian pitkiä vaan yritin pidättäytyä lyhyissä pienissä melodioissa, joita on helppo laulaa ja jotta pienikin kitaristi jaksaa painaa sointuihin tarvittavia säveliä otelaudalta. Havaintojeni mukaan pitkissä lauluissa lasten keskittymiskyky alkaa kärsiä, varsinkin jos samalla opetellaan uutta hienomotorisesti haastavaa asiaa. Toisaalta ajattelen selkeän rakenteen luovan turvallisia rajoja ja jättävän yhden asian vähemmälle huomiolle, kun lapsilla on laulamissa, soittamisessa ja kuuntelemisessa tarpeeksi tekemistä.

5.3.3 Kitaran soittotekniset asiat

Käytännön työssäni soittotekniset ja kitaraan liittyvät asiat ovat muotoutuneet sisällöltään seuraavien aiheiden ympärille:

- erilaiset sointiväriin liittyvät soittajan itsensä keksimät efektiäännet kitarasta
- taputukset ja koputukset kitaran kanteen
- vapailla kielillä soittaminen
- bassoäännet myös painaen (esim. c ja g)
- oikean käden tekniikka: näppäilyharjoitukset peukalolla ja vuoronäppäillen etu- ja keskisormella, hyppyjä kieleltä toiselle

- oikean käden komppausharjoitukset: peukalolla soitto, peukalolla ja etusormella soitto, mahdollisesti plektralla soitto alaspäin sekä ylös- ja alaspäin vuorotellen
- vasemman käden tekniikka: sävelten painaminen otelaudalta käyttäen etusormella (tai jollakin muulla sormella) yhtä säveltä kerrallaan
- kitaran kolmen ylimmän kielen soinnut: Em, C, G7, Am, G, A, E ja (D)
- soittaminen ja laulaminen yhtä aikaa
- oma keksiminen kitaran kanssa, improvisointi
- kitaramusiikkiin tutustuminen kuuntelemalla
- kitaran eri osien nimeäminen
- soittoergonomian alkeet
- soittimesta huolehtiminen
- musiikin hahmottamiseen liittyvät asiat:
 - dynamiikan vaihtelut vastakohtien kautta (hiljaa-voimakkaasti, hiljentyen-voimistuen)
 - tempon vaihtelut (nopeasti-hitaasti, staccato-legato)
 - sointiväriin liittyvät asiat: ääniaukon kohdalta soittaminen, tallan vierestä soittaminen

Kirjani kappaleet on järjestetty kitaran kolmen ylimmän kielen sointujen mukaan. Aluksi pohdin kappaleiden järjestämistä teemoittain, mutta koska testailin kappaleita opettaessani myös jatkoryhmien kanssa, oli osa esimerkiksi syksyyn sopivista kappaleista vaikeampia ja osa helpompia eikä helposta vaikeampaan etenevä materiaali enää edennyt laulujen teemojen mukaan loogisesti. Myöskään syntyvien melodioiden rajoittaminen ja soinnuttaminen melodioiden mukaan esimerkiksi C-duurisoinnulle ei toiminut, koska tahtoin säilyttää aihepiiriin sopivan tunnelman. Esimerkiksi Haamu haaveilee -kappaleen tunnelmaan sopi täydellisesti Am-mollisoitu, vaikkakin sitä käytin loka-marraskuun vaihteessa Halloween-teemaisilla muskaritunneilla. Siihen aikaan soitettavassa kappaleessa Am-soinnun soittaminen pienimmillä lapsilla oli vielä haastavaa, mutta ajattelin että voimme soittaa sitä vapailla kielillä alkeisryhmien kanssa, jatkoryhmien kanssa soinnuilla. Toisaalta en myöskään tahtonut, että kirjani etenee niin, että kaikki helpoimmat kappaleet ovat syksyteemaisia ja vaikeimmat kevääseen sopivia. Olen yrittänyt tehdä jokaiseen vuodenvaihteen teemaan sopivia kappaleita soitettavaksi kahdella soinnulla, C- ja G7-soinnulla, että sitten toisen kappaleen, jossa onkin kolmea sointua. Eiväthän kaikki lapset suinkaan aloita soittoharrastustaan syksyllä, vaan joku voi aloittaa tammikuussa

tai loppukeväästä ja mielestäni olisi hyvä, että olisi mahdollisimman monipuolista käytettävää materiaalia. Tahdon myös, että opettajalla ja oppilaalla on valinnan varaa kappaleiden suhteen.

Ryhmämusisoinnin ja yhteissoiton näkökulmasta ajateltuna olen kokemukseni perusteella huomannut, että kappaleiden ei välttämättä tarvitse olla teknisesti soittajan ääriarjoilla olevia. Monet kitaransoitonoppimateriaalit etenevät pienille soittajille liian nopeasti ja oletuksena on oppilas, joka harjoittelee kotona joka päivä. Käytännössä olen huomannut, että useilla lapsilla on nykyään monia eri harrastuksia ja musiikki on vain yksi muiden joukossa eikä aikaa ja motivaatiota riitä harjoitteluun lähes joka päivä – etenkin pienillä alle kouluikäisillä soittajilla.

5.3.4 Notatio ja muut musiikin merkitsemistavat

Kitaramelodiat kirjoitetaan nuoteille oktaavia ylemmäs kuin mistä sävelet oikeasti soivat. Tästä syystä olen kirjoittanut kaikki kirjan melodiat tälle korkeudelle. Olen vuosien mittaan joutunut kirjoittamaan niin monia kappaleita uudestaan itse nuoteiksi lapsille opetusmateriaaliksi korkeampaan sävellajiin, että ajattelin että olisi hienoa, jos olisi kirja, josta kappaleet löytyvät valmiiksi oikealta korkeudelta.

Itselleni perinteinen notaatiotapa on luontevin tapa. Harkitsin myös tabulatuurin eli kuitaran kieliä kuvaavan viivan käyttöä, mutta päädyin siihen, että tahdon kannustaa myös pieniä soittajia kiinnostumaan perinteisestä notaatiosta. Lapset näkevät kirjassa nuotteja ja voivat halutessaan kysyä niistä opettajalta ja opetella niitä, mutta ajattelen, että kielinumeroita ja sointumerkeitä voi hyvin soittaa vielä alle kouluikäisenä. Nuottienlukua ehtii harjoitella muutamaa vuotta myöhemminkin. Melodiat ovat myös sen verran yksinkertaisia, että niitä pystyy opettelemaan myös korvakuulolta.

Lasten soittosivulle päädyin kirjoittamaan soitettavat asiat perinteisiä sointumerkkejä käyttäen. Opettaessani 5–7 -vuotiaita olen havainnut heidän olevan hyvin kiinnostuneita kirjaimista ja numeroista – luultavasti siitä syystä, että niihin tutustutaan samoihin aikoihin myös päiväkodissa, esikoulussa ja koulussa. Kun uusia sointuja tulee tarpeeksi vähän kerrallaan ja niitä soitetaan tarpeeksi pitkään, olen huomannut, että vieraammatkin kirjaimet jäävät lapsille hyvin mieleen. Alkusyksystä nuorimpien ryhmien lasten mielestä on ollut usein mukavaa tunnistaa nuottikirjaimia.

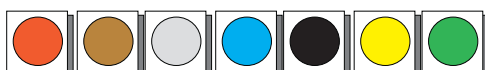
Olen pohtinut paljon sitä tarvitsisiko esimerkiksi musiikkileikkikoulussa vielä opettaa mitään notaatiotapaa vai olisiko tärkeämpää vain antaa lapsille kuulokuvaan perustuvaa opetusta, jossa he kokevat monenlaisia musiikillisia ilmiöitä. 5–7 -vuotiaiden kanssa työskennellessäni olen huomannut, että useilla lapsista kiinnostus erilaisiin symboleihin ja juuri merkkeihin on ollut sen verran huomattavaa, että olen niitä heille opettanut pienissä määrin. Tahdon myös, että musiikin opetus tukee lapsen kokonaisvaltaista kehitystä siinäkin suhteessa, että opittavat asiat eivät ole irrallaan muusta lapsia ympäröivästä maailmasta. Uskon myös, että vierasperäisten kirjainten käyttö reaalisoitumerkinöissä tukee myös lasten aakkosten opettelua esikoulussa ja koulussa, kun kirjaimet nousevat soittotunneilla esille. Kirjan materiaaliin on mahdollista myös merkitä sointutuehot roomalaisin numeroin, jos opettaja tahtoo käyttää niitä oppilaidensa kanssa.

Lasten soittosivulla olevat sointumerkit voi esimerkiksi ympyröidä erilaisilla haluamillaan väreillä. Esittelen tässä alla kahta väreihin perustuvaa nuottien merkitsemistapaa. En tahtonut laittaa kitarakirjaani valmiiksi mitään sitovaa värinuottikuvaa, vaan opettaja voi itse päättää käytettävän mahdollisen väri- tai kuvajärjestelmän.

Olen itse käyttänyt viime vuosina Kaarlo Uusitalon kehittämiä kuvionuotteja muskarityöskäni ja koska työpaikallani käytetään esimerkiksi pianomuskarissa kuvionuotteja. Olen lasten kanssa ympyröinyt sointuja kuvionuottivärein, jotta mahdollinen yhteissoitto pianistien kanssa olisi helpompaa. Myös lasten saattaa olla helpompi muistaa vierasperäisiä kirjainnimiä värin ollessa apuna.

Kaarlo Uusitalon kehittämässä kuvionuoteissa nuotti-informaatio merkitään muotojen ja värien avulla, ne sisältävät saman informaation kuin perinteisetkin nuotit ja niistä voidaan helposti siirtyä mahdollisesti myöhemmin perinteisen nuottikuvan käyttöön (Kaikkonen & Uusitalo 2007, 11). Kuvionuoteissa yksi väri vastaa yhtä säveltä ja eri oktaavit on merkitty erilaisin muotoin (Kaikkonen & Uusitalo 2007, 7-8). Kuvionuoteilla voidaan merkitä melodioita sekä sointuja. Kuvionuottivärit ja sävelet on esitelty Kuviossa 1.

C D E F G A H

Kuvio 1. Kuvionuotit (Kaikkonen & Uusitalo 2007)

Tätä opinnäytetyötä tehdessäni olen tutustunut tarkemmin myös muihin notaatiotapoihin, joissa värit ovat mukana. Hannu Annalan (2017) eläinkuvanuoteissa yhdistyy värin lisäksi eläin ja sävelnimi. Kuviossa 2 on esitelty eläinkuvanuotit.

Kuvio 2. Kuva eläinkuvanuoteista Annala, H. (2017).

On lasten kanssa käytettävä notaatiomerkitätapa mikä tahansa, on mielestäni tärkeää, että sitä noudatetaan systemaattisesti ja eri symboleja tarjotaan lapsille vähän kerrallaan. Tällä tavoin pystytään kokemuksi mukaan tukemaan lapsen hahmotuskyvyn kehittymistä, vahvistamaan lukusuuntaa ja auttamaan lasta oppimaan nuottien lukemisessa.

Notaation näkökulmasta olen lapsille opettanut seuraavat asiat:

- tarvittavat sointumerkit kirjaimin
- kuvio (symboli) vastaa ääntä
- lukusuunnan hahmottaminen vasemmalta oikealle ja seuraavalle riville siirtyminen
- kertausmerkit
- tahtilajista ”moneenko lasketaan”
- perusrhythmit taa-aa, taa, ti-ti ja perustaukoja, esim. neljäsosatauko
- 1. maali ja 2. maali – jos tarpeen
- tahtiviivat
- loppu

5.3.5 Tehtävät lapsille

Tekemäni oppimateriaali sisältää tehtäviä lapsille. Tehtävien tavoitteena on innostaa lasta myös kotona tarttumaan kitarakirjaan ja tätä kautta motivoimaan myös soittami-

seen. Tehtävät ovat luonteeltaan erilaisia siitä syystä, että tahdoin niiden tukevan monipuolisesti eri taitojen kehittymistä. Monet tehtävistä vaativat lapselta kynän käyttöä, missä hän harjoittelee hienomotorisia taitoja samalla. Osa tehtävistä vaatii ongelmanratkaisukykyä reitin löytämiseksi labyrintissa, yhdistelemistä parin löytämiseksi, piirtämistä tai värittämistä. Osaan tehtävistä olen tietoisesti ottanut mukaan musiikillisia elementtejä, kuten eri symboleihin tutustumista mukaan tai improvisoimista. Joskus tehtävien tarkoituksena on avata aikuiselle sitä maailmaa, missä lapsi liikkuu, kun lapsi saa vapaasti käyttää mielikuvitustaan piirtäessä.

Jätin toisinaan opettajan ja oppilaan päätettäväksi, miten kukin kirjan käyttäjä yhdistää tehtäviä kappaleeseen, jonka yhteydessä tehtävä on. Tehtävien tarkoituksena on herättää keskustelua ja parantaa vuorovaikutusta lapsen ja aikuisen välillä. Ryhmäopetuksessa lapset voivat myös tutustua toistensa tekemiin ratkaisuihin. Tehtävät avaavat mahdollisuuksia liittää kitaran soittoa myös muihin lapsen ja perheen elämän alueisiin.

5.3.6 Ohjeet erilaisten työtapojen hyödyntämiseen aikuisille

Pyrin käyttämään jokaisen laulun yhteydessä mahdollisimman monia aiemmin esittelemiäni varhaisiän musiikkikasvatuksen työtapoja. Olen yrittänyt antaa kirjan käyttäjille mahdollisuuksia käyttää myös omaa luovuuttaan. Nostan tässä esille erityisesti työtaivoista kuuntelun, koska sitä ei ole monessakaan kitaramateriaalissa otettu kovinkaan paljoa esille, mutta minun kirjaani tahdoin ottaa sen ehdottomasti mukaan.

Kuuntelu

Tahdon kirjassani korostaa myös musiikin kuuntelemisen tärkeyttä ja etsin siksi joitakin esimerkkejä kappaleista, joita olen opettaessani havainnut käyttökelpoisiksi lasten kanssa. Monet oppimateriaalit, joihin olen opinnäytetyötäni tehdessä sekä aiemmin opettajan urallani törmännyt, eivät ole sisältäneet kovinkaan paljon ohjeita musiikin kuunteluun lasten kanssa. Pyrin rajaamaan kuunneltavat kappaleita instrumentaalimusiikkiin, jossa on kitara mukana. Instrumentaalimusiikkiin myös siitä syystä, jotta laululyriikoiden merkitys kuuntelukokemuksessa hälvenisi ja lapset kuuntelisivat enemmän musiikillisia asioita. Luontaisesti lasten kanssa kuunnellaan monesti lastenlauluja, jotka sisältävät inspiroivia sanoja ja teemoja. Laadukasta lastenmusiikkia on paljon saatavilla nykyään. Kirjassanikin soitettavissa lauluissa on sanat, minkä toivon motivoivan omaan tekemiseen, mutta mielestäni on tärkeää, että lapsille hahmottuu käsitys siitä, millaista kaikkea monipuolista musiikkia kitaralla voi soittaa.

Valitsin kappaleita erilaisista musiikkityyleistä. Osa kuuntelukappaleista sisältää vahvoja tunteita, mutta olen pyrkinyt valitsemaan sellaisia, jotka eivät pelota. Aikuisen tehtävä on myös säätää musiikin volyymitaso sellaiseksi, ettei musiikki pelästy lasta. En tahtonut, että kaikki musiikki olisi lapsille ennestään tuttua ja ennalta-arvattavaa. Opettajan kannalta olen pyrkinyt valitsemaan sellaista musiikkia, joka mahdollisesti eläisi ajassa eikä ns. vanhenisi ja mikä olisi helposti saatavilla.

Erilaisilla pienillä opettajan tai muun aikuisen antamilla tehtäväkysymyksillä autetaan lasta keskittymään musiikin kuunteluun ja olen pyrkinyt niitä laittamaan kuunneltavan musiikin yhteyteen. Näitä keskustelun aiheita olen pyrkinyt nostamaan aikuiselle esille työtapasivulla.

Erilaisten työtapojen tarkoituksena ei ole toimia sitovina ohjenuorina kirjaa käytettäessä. Tarkoitukseni on avata ideoita, joita voi halutessaan käyttää lasten kanssa työskennellessä. Erilaisten luovien työskentelytapojen on tarkoitus tukea lapsen kokonaisvaltaista musiikillista kehitystä. Tästä syystä olen pyrkinyt ottamaan mukaan mahdollisimman monipuolisia työtapoja mukaan, joita varhaisiän musiikkikasvatuksessa käytetään. Olen antanut paljon tavallista enemmän painoarvoa myös lasten osallistavuudelle ja kullalliselle ilmaisemiselle. Pidän tärkeänä liikettä, jota on musiikissa, kuvissa ja kehon kautta tehtävissä rytmeissä.

Olen kirjassa väläytellyt erilaisia tapoja, mitä voidaan käyttää yhteissoitossa. Yksi lapsista voi soittaa soinnuilla säestystä, toinen bassosävelillä, kolmas voi taputella rytmejä talleen ja kitaran kanteen, neljäs tehdä erilaisia efektiäänä, viides voi laulaa. Ajattelen, että lapset voivat osallistua yhteissoitossa yhdessä kappaleiden sovittamiseen ja keksiä tapoja musisoida yhdessä. Työtapaideoiden esittelysivujen asioita voi yhdistellä mukaan haluamallaan tavalla kokonaisen musiikillisen tuotoksen aikaansaamiseksi ja niin, että jokainen lapsi saa työskennellä itselleen sopivalla tasolla.

5.4 Kuvat ja kirjan ulkoasu

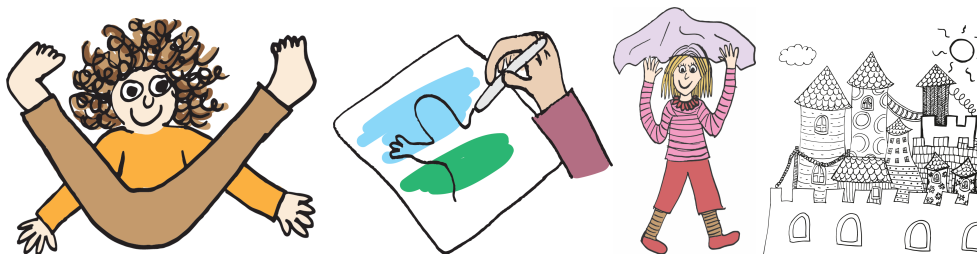
Oppimateriaalikirjan tekemisen prosessiin liittyi paljon ulkoasuun ja taittoon liittyvää pohdintaa ja valintoja. Lähdin lähestymään ulkoasuun liittyviä asioita sitä kautta, että yritin kartoittaa omia mieltymyksiäni erilaisissa oppikirjoissa. Tahdoin, että ulkoasu miellyttää minua itseäni, koska tulen käyttämään materiaalia toivottavasti monia vuosia eteenpäin. Erityisen haastavana valintana pidin sitä tuleeko kirjan sivut pysty- vai vaakasuoraan.

Vaakasuoraan ollessaan muutaman tahdinmittaiset nuotit olisi saanut isommiksi. Päädyin kuitenkin pystysuoraan, koska mietin ryhmäopetuksessa kirjojen auki pitämistä; kirjat veisivät sivusuunnassa paljon tilaa, jos esim. neljällä lapsella olisi aukeama auki. Mietin myös kirjan pitämistä nuottitelineellä sekä kirjahyllyssä, ja päädyin pystysuuntaan.

Tekemäni kirja sisältää paljon kuvia. Minulle oli itsestään selvää, että kuvitan kirjani itse enkä ota ulkopuolista kuvittajaa. Lähtökohtaisesti ajatuksenani oli tehdä jokaisen kappaleen yhteyteen kuva, joka kertoo mahdollisesti vielä lukutaidottomalle lapselle, mikä laulu on kyseessä. Lisäksi kuvat toimivat kirjassa lasten mielikuvituksen herättäjinä – tosin lauluja voi opettaa lapsille ennen kuin he ehtivät kirjasta katsoa minkälainen kuva laulun yhteydessä on, jotta he saavat itse kuvitella alusta alkaen musiikin luoman maiseman. Kuvat tarjoavat katselijalleen tai tekijälleen ajatuksia ja monenlaisia tunteita, ja niiden värit ja muodot herättävät muistoja, odotuksia ja tunteita (Iivanainen 2019, 62). Olen tästä täysin samaa mieltä.

Halusin myös alusta alkaen, että kirjani kuvat ovat pääasiassa värillisiä. Osan kuvista jätin tietoisesti värittämättä, jotta lapset voivat värittää ne itse. Kuvien värityksen olen yrittänyt valita mahdollisimman ajattomaksi ja valkoista taustaa vasten toimivaksi.

Prosessina kuvien piirtäminen ja kirjan kuvittaminen oli haastavampi ja paljon enemmän aikaa vievä kuin mihin olin alun perin varautunut. Käytin aikaani miettien, millaisen kuvituksen haluan kirjaani ja tutustuin erilaisiin oppimateriaaleihin ja myös muihin lapsille suunnattuihin kirjoihin. Päädyin siihen, että piirrän kuvat käsin, minkä jälkeen siirsin ne tietokoneelle, käsittelin vektoriohjelmalla ja väritin. Päädyin säilyttämään myös mustavalkoiset versiot kuvista, jotta niitä voi tarvittaessa käyttää värityskuvina. Kuviossa 3 on esimerkkejä Kohti kitaraa -oppimateriaaliin tekemistäni kuvista.

Kuvio 3. Kuvaesimerkkejä Kohti kitaraa -oppimateriaalista.

Pohdin myös valokuvien käyttämistä, mutta tulin siihen tulokseen, että olen opettaessani huomannut, että lapsia on usein kiinnostaneet piirretyt kuvat enemmän. Syytä tähän en

tiedä, mutta luulisin sen liittyvän siihen, että piirretyt kuvat ovat usein mielikuvitusrikaampia, tavallisesta maailmasta poikkeavia ja sisältävät monenlaisia inspiroivia värejä.

Kirjassa aukeaman vasemmalla puolella on tavalliset nuotit nuottiviivastolle kirjoitettuna ja sointumerkit yläpuolella. Ajattelen vasemman puoleisen sivun olevan niin sanottu aikuisten sivu, mutta se toimii myös lapsilla silloin kun he ovat vähän isompia ja opettelevat soittamaan nuoteista nuottiviivastolla. Melodiat on pyritty kirjoittamaan kitaran kolmelle ylimmälle kielelle, ja niin että ne olisivat myös alkeissoittajan laulettavissa ja melodiat soitettavissa mahdollisesti vähän myöhemmin. Kitaristien nuotit kirjoitetaan nuottiviivastolla oktaavia ylemmäksi kuin mistä sävelet oikeasti soivat – tästä syystä kirjassani melodiat on kirjoitettu näin.

Kirjan aukeaman oikeanpuoleinen sivu on lasten sivu, jossa on kirjoitettuna kappaleen soinnut ja sanat isoilla kirjaimilla tavutettuna. Sivulta löytyvät myös kappaleessa tarvittavien sointujen sointutaulukot ja mahdolliset muut ohjeet, esimerkiksi mistä löytyvät bassosävelet.

Seuraavalla aukeamalla vasemmanpuoleinen sivu on taas aikuisten sivu, josta löytyy ideoita ja ohjeita erilaisiin musiikkikasvatuksen luoviin työtapoihin. Näiden työtapojen kautta voidaan opetella kappaletta ja sen sisältämiä erilaisia elementtejä käyttäen useampia aisteja. Osa ideoista myös laajentaa ja antaa ideoita tekemiseen, mikä suurentaa ja täydentää kappaleen luomaa mielikuvaa ja maailmaa. Työtapaohjeet on kirjoitettu ideaksi opettajalle tunnilla tehtäväksi, mutta myös ohjeiksi vanhemmille, jotka kotona harjoittelevat lapsensa kanssa. Olen monilta vanhemmilta saanut palautetta, että kotona soittaminen lapsen kanssa on haastavaa, jos itsellä ei ole tarpeeksi keinoja ja taitoja opettaa lasta ja saada häntä keskittymään soittamiseen yhdessä vanhemman kanssa. Tarkoitukseni on näillä liikkumis-, kuuntelu- ja improvisointi-ideoilla auttaa vanhempia pääsemään alkuun kotona yhteismusisoinnissa.

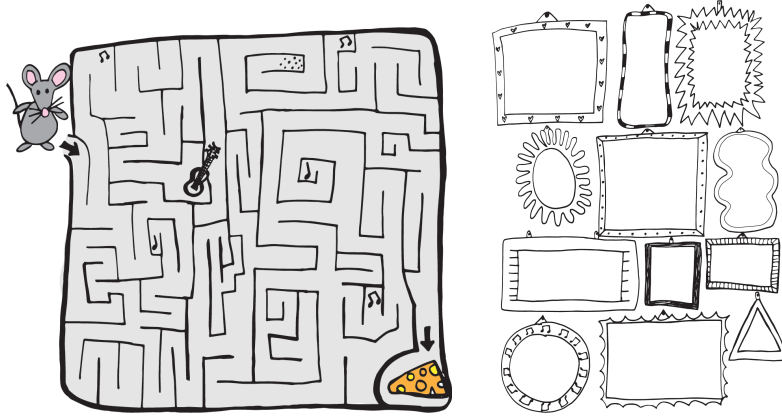
Aukeaman oikeanpuoleinen sivu on jälleen lasten sivu, mikä sisältää erilaisia tehtäviä. Tehtävät on pyritty liittämään jollain tavalla soitettavaan lauluun, teemaan, musiikillisiin asioihin tai piirtämistehtäviin. Osassa tehtävistä harjoitellaan hienomotorisia taitoja ja kynän käyttöä, joissain tehtävissä pääpaino on esimerkiksi musiikin kuunteluun keskittymisessä, omassa keksimisessä ja mielikuvituksen herättämisessä tai itselle tärkeiden asioiden ilmaisemisessa. Ajattelen, että olisi tärkeää, että kitaransoitto liitettäisiin mahdolli-

simman hyvin oppilaan arkeen ja tuttuihin asioihin. Tarkoituksena on, että tehtävät toimivat innostajana tarttumaan kirjaan kotona ja sitä kautta myös kitaransoitto tulisi lapsille mieleen.

Kirjassa olevien tehtävien ja työtapaohjeiden tavoitteena on lisäksi motivoida lapsia laajempaan taiteelliseen työskentelyyn osana soittamista eikä niinkään erotella eri taide-
muotoja toisistaan, vaikkakin kirja on pääpainoltaan musiikin oppimateriaalia. Kokemukseni mukaan lapset itse eivät erottele niitä asioita, mitkä kuuluvat musiikkiin ja mitkä esimerkiksi liikuntaan, vaan ne asiat opitaan tunneilla ja ovat aikuisten luomia rajoja. Olen työssäni musiikkipedagogina huomannut, että aika lailla minkä tahansa aiheen ja toiveen saa liitettyä musiikkiin, jos vain opettajan tai oppilaan mielikuvitus siihen riittää. Usein olenkin pyytänyt oppilasta miettimään, miten hänen toiveensa saataisiin liittymään musiikkiin ja häneltä onkin tullut valtavan oivaltavia ratkaisuja. Tästä yksinkertaisena esimerkkinä vaikkapa lasten toiveet askartelusta ja piirtämisestä tunneilla. Askarteluun voidaan liittää esimerkiksi soitettavassa kappaleessa olevia elementtejä. Kirjassani esimerkiksi Kalastajan kalalaulun yhteydessä on tehtävänä piirtää omanlainen kala. Laulun sanoissa kalastetaan muun muassa kaiken kokoisia, kaiken näköisiä ja kaiken muotoisia kaloja. Lapset saavat itse piirtää ja keksiä minkä näköisen kalan he tahtovat tehdä. Laulua voidaan laulaa ja soittaa sen mukaan, miten lapsi kokee, että hänen kalansa liikkuu. Pieni kala voisi liikkua jonkun lapsen mielestä esimerkiksi vikkelästi ja sitten soitettaisiin kappaletta nopeassa tempossa. Jos olisi tarpeen oppia musiikkitermejä, voisi opettaja myös kertoa musiikkitermeistä tässä yhteydessä. Kokemukseni mukaan olen huomannut, että lapset muistavat helpommin tekemänsä kalan ja sen liiketavan sekä sitä kautta eri tempolla tai dynamiikalla soiton, kuin yksittäisenä, irrallisempina asiana kerrotun musiikin elementin, jota he eivät ole saaneet liittää heille tutumpaan ja konkreettisempaan asiaan.

Osassa tehtävissä olen antanut lasten itse kuvitella esimerkiksi miltä kala näyttää antamatta sen suurempia ohjeistuksia. Huomasin lasten kanssa kaloja piirtäessä, että osa valitsi heti kalalajin, joka oli hänelle tuttu. He osasivat väritystä ja muotoa myöden piirtää kalansa näyttämään esimerkiksi lohelta tai ahvenelta. Joku toinen lapsista taas pohti hetken aikaa millaisen kalan oikein osaisi tehdä, mutta totesin siihen, että ”saat tehdä ihan millaisen kalan tahansa ja keksiä itse. Tee oma mielikuvituskala!” Sen jälkeen kaikki lähtivät innokkaasti piirtämään. Etenkin eskari-ikäisten kanssa olen välillä huomannut jo sitä, että he ovat oppineet, että kalan pitäisi olla tietynnäköinen ja he pohtivat oikeaa ja väärää.

Kuviossa 4 on esimerkkejä tehtäväkuvista, jollaisia olen tehnyt Kohti kitaraa -oppimateriaaliini. Olen pyrkinyt tekemään tehtävät selkeiksi ja lasten helposti lähestyttäviksi. Kuvallisen informaation lisäksi olen osan tehtävien yhteyteen liittännyt myös lyhyitä sanallisia ohjeita. Nämä ohjeet helpottavat lähinnä aikuista, joka ohjeistaa lapsia tehtävien teossa.

Kuvio 4. Esimerkkejä tehtäväkuvista Kohti kitaraa -oppimateriaalissa.

6 Opetusmateriaalin arviointi ja palautteet

6.1 Materiaalin käyttäminen lasten kanssa

Testasin tekemääni oppimateriaalia kymmenen kitaramuskariryhmäni kanssa Pop & Jazz Konservatorioni musiikkileikkikoulussa lukuvuonna 2018-2019. Lapset kitararyhmissä olivat pääasiassa alkeissoittajia, mutta osa oli jo soittanut edellisenä vuonna kitaraa opetuksessani. Lapset olivat iältään 5–7-vuotiaita. Palautteita keräsin havainnoidulla lapsilla sekä esittämällä kysymyksiä toiminnan keskellä.

Ajattelin, että kyselen lapsilta mielipiteitä kappaleista pitkin vuotta. Huomasin aika nopeasti, että haastattelemisen oli haastavaa, koska uusin kappale oli lasten mielestä aina kivoin. Koska vertailukohtia oli useamman ryhmän verran, pystyin huomaamaan, että lähes jokaisessa ryhmässä toistui sama; mukavin kappale oli aina uusin. Tästä syystä vähän luovuin haastattelemisesta tuolla tavoin. Pohdin kuitenkin syitä sille, miksi uusin kappale oli aina kivoin ja tulin siihen tulokseen, että lapset vastasivat kappaleen olevan kiva seuraavista syistä: 1. lapset osasivat kappaleen hyvin ja sitä oli helppoa soittaa, 2. kappale tuli uusimpana kappaleena helposti mieleen kysyttäessä.

Jatkossa päädyin kyselemään lapsilta aina silloin tällöin, että miltä kappaleen soittaminen tuntui ja annoin välillä vaihtoehtoiksi, että kappale tuntuiko helpolta, sopivalta vai vaikealta. Lapset osasivat vastata näihin kysymyksiin paremmin. Yleisesti ottaen lasten mielipide kappaleista oli, että ne tuntuivat helpoilta tai sopivilta, joskus vähän vaikeilta. Mielenkiintoista oli huomata puolessa välissä vuotta, että lapset kyselivät tunnilla myös itse toisiltaan, että ”Mitä mieltä olit tästä laulusta?”. He olivat ottaneet kysymykseni niin luontevaksi osaksi toimintaamme, että ajattelivat sen kuuluvan automaattisesti tunneillemme.

Koin kuitenkin lasten havainnoinnin luotettavimpana palautteenkeruumenetelmänä. Havainnoin erityisesti seuraavia asioita innostavuutta ja materiaalin soveltuvuutta ikäryhmälle. Huomasin, että lapset omaksuivat kappaleet hyvin ja ne jäivät helposti lasten mieleen. Monesti tunnin jälkeen käytävästä kuului kappaleen hyräilyä lasten pukiessa ulko-vaatteita päälleen. Myös vanhemmat kertoivat laulujen soivan heidän mielessään tunneilta poistuesssa, vaikka he olivat kuulleet kappaleet vain oven läpi tai tunnin loppuksi esittäessämme.

On ollut mielestäni erittäin mielenkiintoista huomata lasten reaktioita siinä vaiheessa, kun he ovat ymmärtäneet, että oma opettaja on tehnyt laulut. ”Ai ootko sä ihan itse tehnyt nämä?” ja ”Miten sä teit tuon laulun?” -kysymykset ovat olleet spontaaneja reaktioita lähes kaikissa ryhmissä. Pienen mietintätauon jälkeen lapset ovat vielä varmistaneet, että olenko tehnyt sanatkin.

Yllättävää oli, että lapset innostuivat monen kappaleen kohdalla sanoittamaan laulujen sanoja uudestaan. He keksivät innolla uusia tarinoita ja 6-7 -vuotiaat yrittivät pohtia myös riimejä. Luulen sanoittamiseen liittyvän sen, että lapset ilahtuivat ja hämmästyivät kuullessaan, että kappale oli oman opettajan tekemä. Laulujen tekeminen tuli tällöin lähemmäksi heidän omaa maailmaansa ja he innostuivat itsekkin pohtimaan omia lauluja enemmän. Lapset ovat myös muutamassa ryhmässä kysyneet, että milloin he saavat tehdä oman laulun. Teimme oman laulun.

Esimerkiksi uusista sanoituksista otan Haamu haaveilee -laulun, johon 6–7-vuotiaiden lasten ryhmä intoutui keksimään seuraavanlaiset sanat: *”Mummo aamulla haaveili, oispa syötävää, niin mä elää voisin. Syö, syö, mummo syö, purin kieleeni, ruokaa rakastan.”*

Ryhmä motivoitui itse tekemistään sanoista siinä määrin, että tahtoivat tavallisten haamusanojen jälkeen laulaa mummosanat vanhemmille tunnin lopuksi. Omien sanoitusten tekemiseen palattiin myös heti seuraavan viikon tunnin aluksi kertoen iloisena ääneen, että ”Niiden uusien sanojen tekeminen oli NIIN kivaa!”. Lapset keksivät myös viikkoa paria myöhemmin uusia sanoja samaan kappaleeseen: *”Minä aamulla haaveilin, oispa äiti täällä, äitiä rakastan. Työ, työ, työ...”*

Äitisanojen jälkeen he keksivät samalla idealla myös isäversio. Havaitsin myös, että yhteinen sanoitushetki yhdisti koko ryhmän lapset yhteiseen työskentelyyn. Lapset joutuivat yhdessä ryhmänä ratkaisemaan mahdolliset ristiriidat ja erimielisyydet sanojen suhteen ja löytämään lopulta yhteisen ratkaisun. Sosiaalisesta näkökulmasta lasten laulujen sanoittaminen yhdisti ryhmää ja kehitti heidän ryhmätaitojaan. Samanlaista oli havaittavissa myös muissa ryhmissä vastaavanlaisissa tilanteissa.

Yleisesti oli havaittavissa, että oppimateriaalin laulujen teemat olivat lapsille mieluisia ja pystyin niitä hieman myös muokkaamaan lasten palautteiden pohjalta. Erityisesti oli havaittavissa se, että lapset täydensivät lauluissa tarkoituksenmukaisesti olevat avoimet loput innokkaasti. Värilliset kuvat olivat myös lasten mieleen ja niistä kyseltiin usein esimerkiksi, että ”Miksi tuo lumiukko soittaa kitaraa?” tai ”Onko tuo robotti rikki?”.

Musiikillisesti sointujen valitseminen näkökulmaksi materiaaliin oli hyvä, koska lapset pystyivät tunneilla laulamaan ja soittamaan samaan aikaan. Aina yhtä aikaa kahden asian tekeminen ei ollut helppoa, mutta kun käytimme erilaisia työtapoja niin lapset oppivat laulut helpommin.

Kirjan tehtävienteko näytti olevan lasten mieleen ja uusia tehtäviä toivottiin toisinaan jo ihan alkutunnistakin. Ajattelen, että tehtävä on lapselle konkreettinen muisto tekemisestä, mihin on helppo esimerkiksi kotona palata. Testikäyttäjät saivat tehtävät ja nuotit aina yksittäisinä papereina, joten en tiedä olisiko reaktio erilainen, jos he saisivat kirjan muodossa kaikki jo kerrallaan ja nähneet tulevia tehtäviä etukäteen.

Kuuntelukappaleet toimivat lasten kanssa hyvin ja niihin liitimme toiminnassamme milloin tehtävien tekoa, liikettä tai rauhallista kuuntelemista peiton päällä maaten. Aluksi lapset eivät osanneet kommentoida sanallisesti musiikkia, mutta vuoden mittaan he oppivat sanomaan joitain mielikuvia tai mieleen tulleita asioita. Toisinaan musiikin syke sai lapset tanssimaan spontaanisti.

Vanhemmat ottivat opinnäytetyöprojektini erittäin kiinnostuneina ja innolla vastaan. Osa kyseli vuoden kuluessa, että miten projekti etenee. He myös antoivat suoraa palautetta lauluista oma-aloitteisesti. Palautteet olivat positiivisia ja useammat vanhemmat totesivat, jo odottavansa materiaalia ilmestyväksi. Toivetta olisi myös äänitteelle tai videomateriaalille, koska kaikki vanhemmat eivät osaa soittaa nuoteista ja kappaleen melodia ei välttämättä pysy mielessä koko viikkoa. Yksi lapsikin kyseli kerran, että ”Milloin sä ope laitat sun laulut YouTubeen? Kun me ei löydetty niitä sieltä kotona.”

Itse huomaan oppimateriaalin jäsentäneen opetustani ja avanneen silmiäni lisää siihen kaikkeen, mitä voi yhden kappaleen ympärillä tehdä. Olen myös ikään kuin pakosta joutunut syventämään pedagogisia ajatuksiani ja jäämään yhden kappaleen ääreen pidemmäksi aikaa suunnittelemaan, mitä sen kanssa voisi tehdä. Huomasin tästä olevan sen vaikutuksen, että lapset oppivat kappaleet paremmin ja jaksoivat keskittyä soittamiseen paremmin, kun aina ei ollut tulossa uutta kappaletta, vaan samaa tuttua kappaletta työstettiin monin eri tavoin. Lapsista näytti olevan kivaa soittaa uudestaan ja uudestaan samaa laulua eli toisto oli mukavaa. Näin olleen huomasin saavani lapsia esimerkiksi laulamaan enemmän mukana. Soittaminen ja laulaminen yhtä aikaa ei ole kovinkaan helppoa ja uuden soittoteknisen asian edessä unohtui laulaminen kokonaan. Tästä syystä huomasinkin, että asioita kannattaa tehdä myös eri aikaan eli ensin vaikka laulaa ja sitten vasta soittaa.

Erityisen ilahduttavaa oli myös se, että muutamat lapset kertoivat oma-aloitteisesti järjestäneensä itselleen esiintymisiä laulujen kanssa. Yksi lapsi oli järjestänyt konsertin jopa vanhaan päiväkotiansa helmikuussa ja toivoi tunnin aluksi, että ”Jos me voitaisiin soittaa se Haamu-laulu uudestaan, kun mä en ehkä muista sen sanoja enää?”. Olimme soittaneet Haamu haaveilee -kappaletta marraskuussa.

Lasten palautteita materiaalista tiivistetysti:

- Kirjan kappaleet ovat motivoineet lapsia teemojen puolesta.
- Lapset ovat hyräilleet lauluja tavaroita pakatessa ja käytävissä.
- Lapset ovat innostuneet keksimään uusia sanoituksia. Esimerkiksi Haamu haaveilee -kappaleeseen tuli uudet sanat: ”Mummo aamulla haaveili oispa syötävää...”
- Tehtäviä toivotaan usein lisää.
- Kuuntelukappaleet olivat toimivia.
- Kitaratekniset taidot ovat kehittyneet systemaattisemmin.
- Monipuoliset, luovat työtavat ovat auttaneet keskittymisessä.
- Tehtäviä toivotaan usein lisää.
- Kuvituksesta on tykänneet sekä lapset että aikuiset.
- Videoille/äänitteelle olisi toivetta etenkin vanhempien puolelta.

6.2 Muiden opettajien huomioita oppimateriaalista

Olen esitellyt materiaaliani muutamalle muulle opettajalle. Opettajia oli yhteensä kuusi, joiden kanssa kävin materiaalia läpi. Kaksi heistä on kitaransoitonopettajia klassiselta puolelta, kaksi pop & jazz -puolelta ja kaksi varhaisiän musiikinopettajia. Lisäksi sain

palautetta sisällön ohjaajaltani. Varhaisiän musiikinopettajat ovat testanneet muutamia lauluja 5–7 -vuotiaiden muskarilaisten kanssa sekä soittaneet itse läpi kirjani materiaalin tehden samalla huomioita. Muuten kävimme testaajien kanssa materiaalia läpi vapaa-muotoisesti ja sain asiantuntevaa ja tarkkaa palautetta heiltä, mistä olen hyvin kiitollinen. Olen koonnut tähän yhteisesti palautteissa esille nousseita asioita.

Muilta opettajilta saamani palaute on ollut positiivista ja oppimateriaalin tekemistäni tukevaa. Yleisenä huomiona voidaan pitää sitä, että opettajat ovat pitäneet uuden alkeisoppimateriaalin tekoa tärkeänä ja totesivat, että siitä tulee olemaan hyötyä sekä pienille kitaristeille että myös muiden soitinten soittajille, esimerkiksi pianisteille tai kanteleensoittajille. Kanteleensoittajille joutuu transponoimaan kappaleet D-duuriin tai virittämään kanteleen sävelaskeleen alemmas D-duurista C-duuriin. Pianistit lähtevät usein soittamaan kappaleita aluksi C-duurissa.

Oppimateriaalini sai positiivista palautetta erityisesti siitä, että kivaa että on huomioitu lapset niin hyvin, esimerkiksi tehtävien kautta ja kaiken muun oheistoiminnan kautta, mitä kunkin laulun kanssa voidaan tehdä. Teemojen ja sanoitusten ajateltiin olevan lauluissa lapsia kiinnostavia. Yhden opettajan kommentti oli, että materiaalista näkee, että se on varhaisiän musiikkikasvattajan tekemä, koska se on niin lapsilähtöinen.

Palautteiden kautta nousi selkeänä teemana esiin myös vahva osallistavuus, jota en ehkä ollut itse niinkään pohtinut. Laulujen sanoituksissa oli hyvää, että ne aktivoivat lapsia toimintaan ja useasti jättävät lasten omalle mielikuvitukselle. Erialaisten esitelyjen työtapojen uskottiin auttavan vanhempia sekä myös opettajia, jotka eivät ole kovinkaan paljon ohjanneet pienten lasten ryhmiä. Oli myös ilahduttavaa kuulla, että kitaransoitonopettajat sanoivat saaneensa hyviä ideoita siihen, miten eri työtapoja voisi käyttää opetuksessa.

Sisällöllisesti materiaalin lauluista pidettiin ja sointujen näkökulmasta lähtevää pedagogista ajatusta pidettiin hyvänä ja mielenkiintoisena. Ilmassa oli myös ihmetystä siitä, miksei kukaan ole tehnyt tällaista materiaalia ennen. Musiikillisia asioita pohdittiin osan opettajien kanssa tarkemmin, osan kanssa ajauduimme keskustelu yleisesti kitaransoittoon ja materiaaliin liittyvistä tärkeistä teemoista. Koinkin materiaalini läpikäymisen muiden pedagogien kanssa erittäin antoisana ja tärkeänä. Sain myös tapaamisten jälkeen samanlaista palautetta haastateltavilta.

Musiikillisesta sisällöstä tuli puhe rytmisistä asioista. Rytmisesti osan kappaleista todettiin olevan haastavampia kuin perinteiset muskarin lastenlaulut ja kitarakoulujen kappaleet, mutta kappaleiden uskottiin toimivan silti hyvin, kun opettaja antaa esimerkin ja opettaa esimerkiksi melodian korvakuulolta. Synkopoidut rytmit, esimerkiksi Haamu haaveilee -kappaleessa, olivat hyvä asia, jotta lasten korva tottuu muihinkin kuin iskuilla oleviin rytmeihin.

Lauluja pidettiin myös hyvin laulettavina. Joissakin kappaleissa pienen oktaavin a-sävellet tuntuivat matalille, kun laulun melodia liikkui kokonaisuudessaan matalalla. Joistakin melodioista tuli muutama kommentti ja ehdotus, että toimisikohan tuo kohta paremmin, jos siitä muuttaisi esimerkiksi melodian hypyn pienemmäksi. Huomasin, että ne olivat juuri niitä kohtia, mitkä olivat minua itseänikin vaivanneet ja ehdotukset olivat arvokkaita. Osan kohdista muutinkin.

Erityisen selkeästi on noussut esille kuvien innostavuus. Muut opettajat ovat uskoneet, että ne varmasti miellyttävät ja motivoivat lapsia, koska myös aikuiset pitävät niistä. Sannallisista ohjeista ja tehtävistä pidettiin eikä niitä koettu liikaa sitovina.

7 Johtopäätökset

Voin tehdä saamieni palautteiden ja haastattelujen kautta johtopäätökset, että tämän tyyppiselle, osallistavalle ja erilaisia luovia työtapoja sisältävälle oppimateriaalille alkeiskitaransoiton yksilö- sekä ryhmäopetukseen on suuri tarve. Tarvetta valmiille pedagogisesti etenevälle materiaalille on etenkin kitaransoitonopettajien keskuudessa, mutta myös varhaisiän musiikinopettajat kaipasivat uutta hyvää lapsille soittoon sopivaa materiaalia. Kitaransoitonopettajien keskuudesta nousi eteenkin tarve ryhmäopetusmateriaalille sekä materiaalille, joka ei etene liian nopeasti vaan lapsi saa rauhassa toistaa teknisesti oppimaansa asiaa useamman kappaleen verran.

Erilaisia luovia musiikkikasvatuksen työtapoja, joita käytetään esimerkiksi musiikkileikkikouluissa alle kouluikäisten kanssa, voisi hyödyntää enemmänkin kitaransoiton alkeisopetuksessa. Työtapojen hyödyntäminen myös alakouluikäisten lasten kanssa olisi hyödyllistä, jotta lapset voisivat oppia monia eri aistikanavia pitkin musiikkia ja soittoteknisiä asioita. Uuden opetussuunnitelman mukaan säveltämiseen ja improvisointiin tulisi panostaa enemmän taiteen perusopetuksen parissa, joten uskon että erilaisille luoville, lasten mielikuvitusta ruokkiville työskentelyideoille ja oppimateriaaleille on myös jatkossa kysyntää.

Olen aihetta pohtiessani tullut siihen tulokseen, että minulle luovat työtavat musiikinopetustyössä tarkoittavat hetkessä elämistä, lasten kuuntelemista ja havainnoimista sekä heiltä saamiin impulsseihin tarttumista, mielikuvituksen herättämistä, leikkimällä oppimista sekä visuaalisten elementtien käyttöä.

Tekemäni oppimateriaali Kohti kitaraa toimii hyvin noin 5–7 -vuotiaiden lasten kanssa kitaramuskarissa ryhmäopetuksessa ja myös yksilöopetuksessa. Etenkin oppimateriaalin värikäs kuvitus innostaa lapsia ja herättää heidän mielikuvitustaan sekä motivoi heitä kertomaan omia, luovia ideoitaan. Kitaranteknisestä näkökulmasta katsottuna kolmen ylimmän kielen sointujen soittaminen on oppimateriaaleissa jäänyt aiemmin suhteellisen vähälle, joten tästä suunnasta tehdyille soittokappaleille on kysyntää. Tekemäni materiaalin vahvuutena on selvästi kuvallisen puolen lisäksi tehtävät, joita lapset voivat tehdä ja harjoitella samalla hienomotorisia taitoja. Myöskään kuuntelulistaa liittyen kitaransoittoon ei tullut vastaan materiaaleja käydessäni läpi. Kohti kitaraa -materiaaliin tahdoin sisällyttää kuuntelemiseen johdattavia harjoituksia, jotta musiikki mahdollisesti laajenisi kotona toimimaan eri perheenjäseniä yhdistävänä tekijänä.

Oppimateriaalin tekoprosessi on ollut kaiken kaikkiaan hyvin opettavainen prosessi, joka on syventänyt osaamista opettajana paljon. Olen myös oppinut paljon oppimateriaalin tekemisestä.

Luovat työtavat oppimateriaalissani näkyvät lapsilähtöisyydessä ja lapsiläheisyydessä. Toivon materiaalin johdattelevan kohti oppilasta kuuntelevampaa musiikinopetusta, jossa on tilaa myös lapsen omille ideoille ja ajatuksille, mutta se ei siltikään olisi poissa varsinaisesta soitonopetuksesta. Tällä tarkoitan sitä, että opettajalta vaaditaan kykyä kuulla ja havaita lapsen tarjoamat vinkkejä, joita voi hyödyntää osana opetushallituksen ohjeistamia taiteen perusopetukseen tähtääviä tavoitteita kohti.

8 Pohdinta

Kokonaisuudessaan kitaransoiton alkeisopetuksen soittomateriaalin tekoprosessi oli hyvin opettavaista jo olemassa olevaan materiaaliin tutustumista, omaan nykyiseen opettajuuteen sukeltamista ja omien pedagogisten ajatusten tuulettamista, tutkimista, perustelemista ja lähempää, kriittistäkin tarkastelemista. Koin oppineeni prosessista monia itselleni ja toivottavasti myös muille tätä työtä lukeville hyödyllisiä asioita alkeisopetuksen oppimateriaalin teosta, erilaisten luovien työtapojen käytöstä ja etenkin innostavan visuaalisen ulkoasun merkittävydestä osana musiikinoppimista.

Opinnäytetyön tekeminen itselle mielenkiintoisesta aiheesta oli hyvin intensiivistä ja vei paljon vapaa-aikaa. Näin laajan työn tekeminen päätoimisen opettamisen ohessa on vaatinut paljon enkä tällaiseen työmäärään olisi varmastikaan ryhtynyt, jos en kokisi aiheetta hyvin minua läheiseksi.

Omaa ammatillista kasvua on tapahtunut erityisesti oman toiminnan syventämisen muodossa ja niiden sanallistamisessa sekä itsestäänselvyytenä pitämieni asioiden avaamisessa muille. Olen huomannut kasvaneeni myös lastenmusiikin säveltäjäksi ja laululyrikkoiden kirjoittajaksi sekä kirjan kuvittajaksi. Suurena konkreettisena uutena taitona koen erilaisten tietokoneohjelmien käytön oppimisen nuotinkirjoitusohjelmasta kuvien käsitteilyyn ja lopulta kirjantaittoon. Se onkin vienyt enemmän aikaa kuin mihin alun perin olin varautunut. Myös koko kokonaisuuden kasaaminen yhdeksi kirjaksi, jonka tarkoituksena on hyödyttää itseni lisäksi myös muita ja aueta muillekin käyttäjille kuin minulle ja omille oppilaille, on ollut uusi ja opettavainen kokemus. Oppimiani taitoja toivon pääseväni hyödyntämään vielä joskus jossain vastaavanlaisessa projektissa.

Olen huomannut, että tätä työtä tehdessäni opetusmotivaationi on kasvanut ja säveltäminen on tuonut lisää mielekkyyttä ja haastanut mukavasti minua opetustöiden ohessa. Oman ammattitaidon havaitseminen ja ymmärtäminen on myös ollut mielenkiintoinen prosessi, joka toivottavasti tuo jatkossa uusia haasteita.

On ollut kiinnostavaa myös laululyriikoita ja kappaleiden teemoja pohtiessa sukeltaa omiin muistoihin ja verrata niitä nykypäivän lasten maailmaan ja heitä ympäröiviin asioihin ja ilmiöihin. Näitä asioita en tässä työssä paljoakaan avannut, mutta siinä olisi mielenkiintoinen aihe pohtia joskus lisää. Uskon, että tekemäni sukellus 5-7 -vuotiaiden lasten maailmaan auttaa minua jatkossa kohtaamaan yhä paremmin oppilaita heidän omalla tasollaan.

Toivon, että saan julkaistua tekemäni Kohti kitaraa -materiaalin tämän opinnäytetyön tekemisen päätteeksi. Suuri toiveeni on, että mahdollisimman monet kitaransoitosta kiinnostuneet lapset sekä heidän kanssaan työskentelevät aikuiset uskaltaisivat rohkeasti tarttua monipuoliseen soittimeen ja suunnata kohti kitaraa avoimin mielin. Lapset oppivat imitoimalla ja kokemusten sosiaalinen jakaminen on tärkeää sekä ryhmäopetukselle on oma paikkansa, jota toivottavasti hyödynnetään jatkossa yksilöopetuksen rinnalla myös kitarapedagogiikan saralla vähän enemmän.

Lähteet

Annala, H. (2017). Eläinkuvanuoitit. Tampere: Tevella.

Csikszentmihalyi, M. (2005). Flow – Elämän virta. Rasalas.

Hakomäki, H. (2007). Tarinasäveltämisen taito. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (1997). Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tammi.

Huhtinen-Hildén, L. & Karjalainen (2019). Luova toiminta siltana itseen, toisiin ja osallisuuteen. Teoksessa (toim.): Karjalainen, A. L. Luovan toiminnan työtavat – Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 11-18.

Huhtinen-Hildén, L. & Isola, A-M. (2018) Luovuus osallisuuden tukena – luovan ryhmätoiminnan malli. Teoksessa (toim.): Huhtinen-Hildén, L. & Lamppu, M. (2018): Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Huisman, T. & Laukkanen, A. (2001) Lapsuusajan liikunta ja sen yhteys lapsen terveyteen. Teoksessa (toim.) Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. (2001): Taiteen ja leikin lumous. Tampere: FinnLectura.

Iivanainen, S. (2019). Väriä elämään – kuvallinen ilmaisu hyvinvointia edistämässä. Teoksessa (toim.): Karjalainen, A. L. Luovan toiminnan työtavat – Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 57-99.

JaSeSoi ry:n internetsivut. <http://jasesoi.com> Luettu: 14.5.2019.

Juntunen, M-L., Perkiö, S., & Simola-Isakkson, I. (2010) Musiikkia liikkuen. Helsinki: WSOYPro.

Kaikkonen, M., Oksanen, T. & Perkiö, S. (2014). ORFF OPS. Musiikkipedagogiikan koulutusohjelman opetussuunnitelma. Orff-kurssit I, II ja III. Järvenpää: JaSeSoi musiikkikasvatusyhdistys ry.

Kaikkonen, M. & Uusitalo, K. (2005). Soita mitä näet – Kuvionuoitit opetuksessa ja terapiassa. Jyväskylä: Kehitysvammaliitto, Oppimateriaalikeskus OPIKE.

Kohonen, L. (2012). Puhuvalla kitaralla improvisoiden – Ajatuksia alkeissoitonopetuksen oppimateriaalin tekemisestä. Opinnäytetyö Metropolia Ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2012113017609>

Krokkfors, M. (2017). Laulaminen. Teoksessa (toim.): Lindeberg-Piironen, A. & Ruokonen, I. Musiikki varhaiskasvatuksessa -käsikirja. Classicus. 143-178.

Laulau Oy:n internetsivut. <https://www.laulau.fi> Luettu: 14.5.2019.

Laurila, A. (2013). Lastenlauluja kitaralle. Tampere: Totem Music.

Lindeberg-Piironen, A. (2017). Musiikin kuuntelu. Teoksessa (toim.): Lindeberg-Piironen, A. & Ruokonen, I. Musiikki varhaiskasvatuksessa -käsikirja. Classicus. 179-212.

Lundström, U. & Utbult, J. (2014). Gitarrbus 1. Moholm: Notposten.

Marttila, S. (2017). Muksulele - Ukulelen alkeita muksuille. MusaSoppi.

Mätlik, Heiki (2006). Kitarriaabits. Valgus.

Ojala, J. & Väkevä, L. (2013) Säveltäminen luovana ja merkityksellisenä toimintana. Teoksessa (toim.) Ojala, J. & Väkevä, L. (2013) Säveltäjäksi kasvattaminen – Pedagogisia näkökulmia musiikin luovaan tekijyyteen. Tampere: Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2013:3. 10-22.

Opetushallitus (2017) Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017. Viitattu 14.5.2019. Pdf-tiedosto ladattavissa: https://www.oph.fi/download/186920_Taiteen_perusopetuksen_laajan_oppimaaran_opetussuunnitelman_perusteet_2017.pdf

Pihkala, T. (2011). Opas lasten laulamiseen. SULASOL. Tampere: Tammerprint.

Ruokonen, I. (2016). Esi- ja alkuopetuksen musiikin didaktiikka. Oy Finn Lectura Ab.

Ruokonen, I. (2017). Integraatio ja eheyttäminen - Kasvamista musiikkiin ja musiikin avulla. Teoksessa (toim.): Lindeberg-Piironen, A. & Ruokonen, I. Musiikki varhaiskasvatuksessa -käsikirja. Classicus. 305-335.

Sandqvist, H-O. (1995). Gitarren och jag. Thore Ehrling Musik Ab.

Sandqvist, H-O. (1998). Ackorden och jag. Thore Ehrling Musik Ab.

Seppänen, E., Lindeberg-Piironen, A. & Tarvonen, L. (2017) Musiikkiliikunta. Teoksessa (toim.): Lindeberg-Piironen, A. & Ruokonen, I. Musiikki varhaiskasvatuksessa -käsikirja. Classicus. 273-304.

Seppänen, E., Lindeberg-Piironen, A. & Tarvonen, L. (2017) Soittaminen. Teoksessa (toim.): Lindeberg-Piironen, A. & Ruokonen, I. Musiikki varhaiskasvatuksessa -käsikirja. Classicus. 213-272.

Sopanen, S. & Piispanen, U. (2015). Vivo pikkukantele. Keuruu: Otava.

Stachak, T. (2016). Elementarz gitarzysty. Krakova: EUTERPE.

Stachak, T. (2004). First Class Guitar. Gítara pírwsza klasa. Krakova: EUTERPE

Tharmaratnam, F & Wilkus, A. (2005). Vivo kitara. Keuruu: Otava.

Uusikylä, K. (2001). Lapsen luovuus elää vapaudessa. Teoksessa (toim.): Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. (2001). Taiteen ja leikin lumous. Tampere: Finn Lectura.

Uusikylä, K. (2012). Luovuus kuuluu kaikille. Juva: PS-kustannus.

Wigram, T. (2004). Improvisation – Methods and Techniques for Music Therapy Clinicians, Educators and Students. London: Jessica Kingsley Publishers.

LIITE 1: Kohti kitaraa -oppimateriaalin kansisivu

LAURA KOHONEN

KOHTI KITARAA

- Alkeissoiton oppikirja lapsille ja lasten kanssa työskenteleville

